

ΕΠΩΝΥΜΟ: ΓΕΩΡΓΟΥΛΙΑΣ

ΟΝΟΜΑ: ΑΝΔΡΕΑΣ

Α.Μ.: 1340200200086

ΤΗΛ.: 6945518894

«ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»

ΘΕΜΑ

“ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ”

Καθηγητής : Κος Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.

Σεπτέμβριος 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1	ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
2	ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ	4
II	ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ. 8	
1	ΓΕΝΙΚΑ	8
1.1	Άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος	8
1.2	Ιεραρχική κατάταξη του διεθνούς δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη	9
1.3	Ειδικότερα η σχετική υπεροχή Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου έναντι του εσωτερικού κοινού δικαίου	10
1.4	Η αρχή της αμοιβαιότητας στο άρθρο 28 παρ. 1 του Σ.	11
1.5	Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως προϋπόθεση ένταξης στην Ε.Ε. 12	
1.6	Τι σημαίνει όμως πρακτικά η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;.....	12
1.7	Τα Συνταγματικά Δικαιώματα στο ισχύον ελληνικό Σύνταγμα	13
2	ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	15
2.1	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ	15
2.2	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ.....	17
2.3	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ - ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	19
2.4	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ	21
2.5	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΖΩΗ	22
2.6	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ.....	23
2.7	ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ	24
2.8	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	24
2.9	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ.....	25
2.10	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΣΥΛΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ.....	27
2.11	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	28
2.12	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ	29
2.13	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ–ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ....	30
2.14	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.....	31
2.15	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ	33
2.16	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ.....	34
2.17	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	34
2.18	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ, ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ	36
2.19	ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ Ή ΦΥΣΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ	37
2.20	Η ΑΡΧΗ «ΟΥΔΕΜΙΑ ΠΟΙΝΗ ΑΝΕΥ ΝΟΜΟΥ»	39
2.21	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΕΝΝΟΜΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ	41
2.22	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΣΘΑΙ	43
2.23	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	44
2.24	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΧΕΣΘΑΙ.....	46
2.25	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ	47
2.26	ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	48

2.27	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ.....	50
2.28	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	51
3	ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	52
3.1	ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (ΔΕΚ).....	52
3.2	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ΕΔΑΔ)...	56
III	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	59
IV	CONCLUSION	60
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61

I ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1 ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κάθε πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης απολαύει ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την ιδιότητα του ως Ευρωπαίου πολίτη. Μπορεί να ζει, να σπουδάζει, να εργάζεται, να αγοράζει ή να παρέχει αγαθά και υπηρεσίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η προάσπιση των δικαιωμάτων αποτελεί μία από τις βασικές αξίες πάνω στις οποίες στηρίζεται το ευρωπαϊκό σύστημα. Τα δικαιώματα αυτά όμως οφείλει ο κάθε πολίτης να τα γνωρίζει, ώστε να μπορεί να τα επικαλεστεί και να αξιώνει το σεβασμό τους και φυσικά την προστασία τους σε περίπτωση που αυτά προσβληθούν. Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η καταγραφή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως αυτά κατοχυρώνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ιδίως ΕΣΔΑ, ΔΣΑΠΔ και ΣχΕυρΣ) και η ανάδειξη του δικαιοδοτικού μηχανισμού της Ένωσης (ΔΕΚ και ΕΔΑΔ), με την παράθεση ενδεικτικώς και σχετικής νομολογίας.

Προτού όμως ξεκινήσει η ανάπτυξη του κυρίου μέρους της εργασίας, σκόπιμη κρίνεται μία ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και μέχρι το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το δημόσιο δίκαιο ήταν ένα δίκαιο αποκλειστικά μεταξύ κυρίαρχων κρατών, τα οποία ήταν κατ' αρχήν υποκείμενα αυτού και μπορούσαν να προσφεύγουν στα διεθνή δικαστήρια. Τα άτομα σε καμιά περίπτωση δεν ήταν υποκείμενα του διεθνούς δικαίου. Τα ανθρώπινα δικαιώματα θεωρούνταν ως μια υπόθεση της αποκλειστικής αρμοδιότητας κάθε Κράτους, που αποφάσιζε ελεύθερα, αν και σε ποια έκταση θα τα αναγνώριζε στους υπηκόους του ή σε αλλοδαπούς. Η πρώτη αξιολογήσιμη κίνηση για τη διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παρατηρήθηκε μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το έτος 1929 υιοθέτησε το Ινστιτούτο του Διεθνούς Δικαίου τη «**Διακήρυξη των Διεθνών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**».

Η κίνηση για τη διεθνοποίηση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αναζωπυρώθηκε κατά τη διάρκεια και ιδίως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ενόψει των ειδεχθών εγκλημάτων του καθεστώτος της Γερμανίας. Αμέσως μετά τον πόλεμο και την κατάρρευση του χιτλερικού καθεστώτος τον Ιούνιο του 1945 ιδρύθηκαν τα Ηνωμένα Έθνη. Στο άρθρο 1 παρ. 3 του **Χάρτη του διεθνούς οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών**, που κυρώθηκε με τον α.ν. 585/1945, αναφέρεται ανάμεσα στους σκοπούς του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών η προαγωγή «του σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες για όλους χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας». Συναφές περιεχόμενο έχουν τα άρθρα 55 στοιχ. γ' και 56. Ο Χάρτης του ΟΗΕ δεν περιέλαβε έναν κατάλογο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έναν τέτοιο κατάλογο περιέλαβαν τρία άλλα μεταγενέστερα διεθνή κείμενα, που ψήφισε η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών: η «**Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων**» του 1948, ένα κείμενο κανονιστικό μεν, αλλά χωρίς κυρώσεις, έπειτα το **Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα** του 1966 και το **Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά-πολιτιστικά δικαιώματα** του 1966.

Την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανέλαβαν παράλληλα με τον ΟΗΕ ορισμένοι περιφερειακοί διεθνείς οργανισμοί που ιδρύθηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο σπουδαιότερος από αυτούς είναι το Συμβούλιο της Ευρώπης. Στις 4 Νοεμβρίου 1950 στη Ρώμη υπέγραψαν τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης την «**Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών**» (ΕΣΔΑ), το τελειότερο διεθνές κείμενο περί προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ο καταστατικός χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ουσία.¹

Μετά την ωμή και αποτρόπαια καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου επιβαλλόταν μια άμεση αντιμετώπιση των γενικότερης ανασφάλειας και αβεβαιότητας που επικρατούσε σε διεθνές επίπεδο. Το σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων που καθιερώνει η ΕΣΔΑ, ανταποκρινόμενο στο αίτημα της εποχής, περιέχει ορισμένες χαρακτηριστικές καινοτομίες, οι οποίες δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να καταστεί η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πραγματική και αποτελεσματική. Οι καινοτομίες αυτές είναι ο δικαιοδοτικός μηχανισμός και η ατομική προσφυγή. Στη μεταπολεμική διεθνή κοινωνία, η κατοχύρωση όχι μόνον ουσιαστικών δικαιωμάτων, αλλά και του δικαιώματος του ατόμου να προσφεύγει στον δικαιοδοτικό της μηχανισμό, αποτελούσε ένα

¹ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

επαναστατικό όσο και αναγκαίο μέτρο, ώστε τα δικαιώματα του ανθρώπου να μην παραμένουν κατά βάση ένα "ευχολόγιο", αλλά να προστατεύονται επί της ουσίας με την ύπαρξη διαδικαστικών εγγυήσεων, όπως αυτή της ατομικής προσφυγής ενώπιον της δικαιοσύνης.² Αυτή λοιπόν η καινοτομία της ΕΣΔΑ απέναντι στα άλλα σχετικά διεθνή κείμενα συνίσταται κυρίως στην ίδρυση και λειτουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΑΔ), το οποίο ελέγχει μετά από άσκηση προσφυγής όχι μόνο κρατών αλλά και ενώσεων προσώπων ή και μεμονωμένων ατόμων την τήρησή της από τα συμβαλλόμενα Κράτη και το οποίο μάλιστα επιβάλλει κυρώσεις στην περίπτωση διαπίστωσης κάποιας παράβασης δικαιώματος που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Ρώμης, όπως συμπληρώθηκε με τα Πρωτόκολλα, προστατεύει τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Άλλο σπουδαίο επίτευγμα του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελεί ο **Κοινωνικός Χάρτης της Ευρώπης** που υπογράφηκε στο Τορίνο στις 18 Οκτωβρίου 1961 και προστατεύει τα κοινωνικά δικαιώματα.

Αξιοσημείωτη είναι και η γενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που περιλήφθηκε στην **Τελική Πράξη της Διασκέψεως για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη** της 1ης Αυγούστου 1975, που επισφράγησε τα μέχρι τότε κεκτημένα όσον αφορά τη διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών. Με την Πράξη αυτή τα ευρωπαϊκά κράτη, οι Η.Π.Α. και ο Καναδάς που την υπέγραψαν, επιβεβαίωσαν γενικά τις προμνημονευόμενες διακηρύξεις των Ηνωμένων Εθνών και υποσχέθηκαν ότι θα σέβονται, θα προάγουν και θα ενθαρρύνουν την ενεργό άσκηση όλων των δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Διακηρύξεις των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων περιλαμβάνονται και σε δύο κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένα στη **Συνθήκη για την Ε.Ε.** (Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1992, - έπειτα ακολούθησαν η Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997 και η Συνθήκη της Νίκαιας του 2001), και στον **«Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»**, που υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά τη σύνοδό του στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000. Η Συνθήκη για την Ε.Ε. περιλαμβάνει διατάξεις περί θεμελιωδών δικαιωμάτων στο άρθρο 5 παρ. 1,2. Ορίζει συγκεκριμένα ότι η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές κοινές στα κράτη μέλη και ότι σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως αυτά κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. με τη σειρά του επιβεβαιώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα που απορρέουν από τις συνταγματικές και τις

² Εθνική Σχολή Δικαστών, Η επίδραση της ΕΣΔΑ στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.

διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών, τη Συνθήκη για την Ε.Ε. και τις κοινοτικές συνθήκες, την ΕΣΔΑ, τους Κοινωνικούς Χάρτες που έχουν υιοθετηθεί από την Κοινότητα και το Συμβούλιο της Ευρώπης, καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ο Χάρτης αυτός δεν απέκτησε δεσμευτική ισχύ και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παρέπεμψε το θέμα αυτό σε μια νέα Διακυβερνητική Διάσκεψη το 2004.³ Πράγματι το 2004 συγκαλείται η «Συνέλευση για το Μέλλον της Ευρώπης» που εκπονεί το Σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, στο 2^ο μέρος του οποίου και ενσωματώνεται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος αποτελεί τον «οδικό χάρτη» για μια νέα, απλοποιημένη Συνταγματική Συνθήκη, την **Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης**, η οποία και υπογράφηκε στη Ρώμη την 29^η Οκτωβρίου 2004 και τελεί υπό επικύρωση στα κράτη μέλη. Η υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος όμως έχει αδρανήσει αφότου απορρίφθηκε σε δημοψηφίσματα από τους Γάλλους και τους Ολλανδούς το 2005. Εν έτει 2007 οι διαπραγματεύσεις ακόμα συνεχίζονται και αναμένεται η σύνταξη της Συνθήκης να έχει ολοκληρωθεί και να έχει λάβει τελική έγκριση εντός ενός έτους, ενώ η έναρξη εφαρμογής της προβλέπεται για το 2009.⁴ Πέρα από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο 2^ο μέρος του Σχεδίου ΕυρΣ, διατάξεις που αναφέρονται στα θεμελιώδη δικαιώματα περιέχονται και στο 1^ο μέρος. Έτσι, το άρθρο I-2 προβλέπει ότι η «Ένωση βασίζεται στις αξίες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου καθώς και του *σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*», ενώ το άρθρο I-9 στην παρ. 2 ορίζει ότι η «Ένωση προσχωρεί στην *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών*.» και στην παρ. 3 ότι τα «*θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών της Ένωσης*».⁵

³ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

⁴ Άρθρα εφημερίδων: City Press(21-6-2007), Metro(25-6-2007).

⁵ Δημητρώπουλος Γ. Ανδρέας, Γενικό μέρος συνταγματικών δικαιωμάτων

II ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1 ΓΕΝΙΚΑ

Δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμει το δίκαιο σε ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο για να προβαίνει σε πράξη ή παράλειψη ή για να απαιτεί πράξη ή παράλειψη από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (όπως είναι και το κράτος), με σκοπό την ικανοποίηση ορισμένου (εννόμου) συμφέροντος του. Συνταγματικά δικαιώματα του ανθρώπου είναι όσα αναφέρονται στο συνταγματικό δίκαιο ως ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και τα οποία συνήθως αποκαλούνται ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο όρος «Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως το «Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», πρόκειται επομένως για το σύνολο των κανόνων του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου (διεθνή έθιμα, γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου, διεθνείς συμβάσεις, συνθήκες, πρωτόκολλα, γενικές αρχές του εσωτερικού δικαίου των πολιτισμένων κρατών) που αναγνωρίζουν, προσδιορίζουν και κατοχυρώνουν τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ενώ συγχρόνως προβλέπουν και θεσμοθετούν διεθνείς μηχανισμούς ελέγχου και προστασίας για την διασφάλιση, την υλοποίηση στην πράξη, τον σεβασμό, την πρόληψη των προσβολών και την προστασία των δικαιωμάτων αυτών.⁶

1.1 Άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος

Για να ισχύσει όμως μια διεθνής σύμβαση στην εσωτερική ελληνική έννομη τάξη θα πρέπει να τύχει επικύρωσης με νόμο του ελληνικού κράτους. Όπως ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, που αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της Χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (ερμηνευτική δήλωση άρθρου 28), οι «γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους

⁶ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας.». Κατά το πρώτο εδάφιο λοιπόν, από τη στιγμή που οι διεθνείς συμβάσεις (καθώς και οι συνθήκες, τα σύμφωνα και τα πρωτόκολλα) κυρωθούν με νόμο, οι διατάξεις τους συνιστούν αμέσως ισχύον δίκαιο (άμεση ισχύς), που δεσμεύει τα κρατικά όργανα, ιδρύοντας δικαιώματα για τους πολίτες και τους αλλοδαπούς, τα οποία θα μπορούν να επικαλεστούν σε εθνικό επίπεδο (εντός των εδαφικών ορίων του ελληνικού κράτους) ή σε διεθνές επίπεδο (ενώπιον διεθνών οργάνων), καθώς και αντίστοιχες υποχρεώσεις για τα κρατικά όργανα και καθιστώντας κάθε νόμο αντίθετο προς αυτές αμέσως ανίσχυρο (υπεροχή απέναντι στον εσωτερικό νόμο).⁷

1.2 Ιεραρχική κατάταξη του διεθνούς δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη

Έτσι, η ιεραρχική πυραμίδα των κανόνων δικαίου της ελληνικής έννομης τάξης διαγράφεται ως εξής: Στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκεται το Ελληνικό Σύνταγμα, αμέσως μετά ακολουθούν οι διεθνείς συμβάσεις και ακόμη υποδεέστερο είναι το εσωτερικό κοινό δίκαιο. Αυτό γίνεται σαφές από τη λεκτική διατύπωση του ίδιου του άρθρου 28 του Σ. («...υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου.») Οι διεθνείς συμβάσεις, συμπερασματικά, κατέχουν στη Ελλάδα μια υπερνομοθετική αλλά υποσυνταγματική βαθμίδα τυπικής ισχύος. Εν τούτοις γίνεται δεκτό από μερίδα της θεωρίας, ότι οι διεθνείς κανόνες δικαίου, που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα υπερಿಸχύουν ακόμα και των συνταγματικών διατάξεων και ότι επιβάλλεται μια σύμφωνη με τις διεθνείς συνθήκες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ερμηνεία όχι μόνο των κοινών νόμων αλλά και του Συντάγματος. Μεταξύ δηλαδή περισσότερων δυνατών ερμηνευτικών εκδοχών μιας διατάξεως ο δικαστής επιλέγει εκείνη που δεν δημιουργεί πρόβλημα αντίθεσης με το δημόσιο διεθνές δίκαιο (μέρος του οποίου βέβαια αποτελεί και το ευρωπαϊκό-κοινοτικό δίκαιο). Μια εναρμονισμένη ή σύμφωνη με τους κανόνες του δημοσίου διεθνούς δικαίου ερμηνεία λειτουργεί προς τρεις κατευθύνσεις. Πρώτον, επηρεάζει τη συγκεκριμενοποίηση των αόριστων εννοιών, καθώς αυτές εξειδικεύονται σύμφωνα με το πνεύμα του δημοσίου διεθνούς δικαίου. Δεύτερον, πληρώνονται κενά του νόμου με αναγωγή σε διατάξεις του διεθνούς δικαίου κατά την ενάσκηση της διαπλαστικής εξουσίας του δικαστή, ο οποίος μάλιστα αν κρίνει μία διάταξη ως αντίθετη στο δημόσιο διεθνές δίκαιο,

⁷ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

υποχρεούται να μην την εφαρμόσει. Τρίτον, συμβάλει στην επίλυση αρρυθμιστών περιπτώσεων (επεκτατική ερμηνεία).⁸

Για την εθνική έννομη τάξη και τα δικαιοδοτικά της όργανα λοιπόν η προτεραιότητα του Συντάγματος μπορεί να είναι δεδομένη και αναμφισβήτητη. Από την σκοπιά όμως των δικαιοδοτικών οργάνων της ΕΣΔΑ, το είδος του εθνικού κανόνα, κατ' επίκληση και εφαρμογή του οποίου τα εθνικά όργανα παραβίασαν τη Σύμβαση, δεν μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα για τη διαπίστωση της παραβίασης αυτής και την επιβολή ενδεχομένως κυρώσεων. Εάν κάθε κράτος-μέλος μπορούσε, ερειδόμενο σε εθνικές του διατάξεις, έστω και συνταγματικού επιπέδου, να αρνείται μονομερώς την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του που απορρέουν από την ΕΣΔΑ, και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ανεχόταν μια τέτοια άρνηση, τότε ολόκληρο το οικοδόμημα της ΕΣΔΑ θα κατέρρεε. Και τούτο διότι το θεμέλιο του οικοδομήματος αυτού είναι η αμοιβαία και άρα ομοιόμορφα δεσμευτική για όλους ανάληψη υποχρεώσεων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ομοιομορφία αυτή ακριβώς καλείται να εγγυηθεί ο δικαιοδοτικός μηχανισμός της Σύμβασης.⁹ Άλλωστε η ΕΕ επιβάλλει στα κράτη μέλη, των οποίων τα Συντάγματα περιέχουν διατάξεις που δεν συμφωνούν με το διεθνές δίκαιο, ή την αναθεώρηση των σχετικών διατάξεων έτσι ώστε να συμφωνούν με το διεθνές δίκαιο, ή την έξοδο τους από την ΕΕ. Η ΕΕ λοιπόν από την πλευρά της αναγνωρίζει την υπεροχή του διεθνούς δικαίου, ενώ ο συντακτικός νομοθέτης την υπεροχή του Ελληνικού Συντάγματος.

Με την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος πάντως θα ξεκαθαριστεί το τοπίο, διότι θα δημιουργηθεί μια νέα ευρωπαϊκή έννομη τάξη, όπου το διεθνές δίκαιο θα μετατραπεί σε εσωτερικό ευρωπαϊκό δίκαιο και θα είναι έτσι σαφής η διάκριση συνταγματικού και κοινού ευρωπαϊκού δικαίου, με την τυπική υπεροχή του πρώτου έναντι του τελευταίου. Θα πρόκειται πλέον για έναν ενιαίο ευρωπαϊκό νομικό χώρο με κορυφή το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, το οποίο και θα έχει σαφή υπεροχή έναντι των Συνταγμάτων των κρατών μελών, άρα και του ελληνικού Συντάγματος.

1.3 Ειδικότερα η σχετική υπεροχή Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου έναντι του εσωτερικού κοινού δικαίου

Πρέπει σ' αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι η υπεροχή του δημόσιου διεθνούς δικαίου έναντι των εσωτερικών κοινών νόμων δεν είναι απόλυτη,

⁸ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

⁹ Εθνική Σχολή Δικαστών, Η επίδραση της ΕΣΔΑ στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.

αλλά κατευθύνεται μόνο προς την διεύρυνση και εμβάθυνση της παρεχόμενης στα ανθρώπινα δικαιώματα προστασίας και όχι και προς τον περιορισμό τους. Η γενική αυτή αρχή του δημόσιου διεθνούς δικαίου περιέχεται ρητώς σε διατάξεις διεθνών συμβάσεων, όπως π.χ. στη διάταξη του άρθρου 53 της ΕΣΔΑ που ορίζει ότι «ουδεμία των διατάξεων της παρούσης Σύμβασης δύναται να ερμηνευτεί ως περιορίζουσα ή αναιρούσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και θεμελιώδεις ελευθερίες, τα οποία τυχόν αναγνωρίζονται συμφώνως προς τους νόμους οιοδήποτε των συμβαλλομένων μερών ή προς πάσαν άλλην Σύμβασιν την οποίαν ταύτα έχουν υπογράψει.». Σχετική διάταξη περιέχει και η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης στο άρθρο II-113(άρθρο 53 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.). Έτσι οι διατάξεις μιας διεθνούς σύμβασης εφαρμόζονται επικουρικά, δηλαδή μόνον εφόσον είναι ευνοϊκότερες από τις αντίστοιχες διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα του εσωτερικού δικαίου. Όταν λοιπόν το εσωτερικό δίκαιο αντιμετωπίζει ένα ανθρώπινο δικαίωμα κατά τρόπο ευνοϊκότερο από το διεθνές δίκαιο, υπερισχύει το εσωτερικό δίκαιο και δεν εφαρμόζονται οι λιγότερο ευνοϊκές διατάξεις της διεθνούς σύμβασης.¹⁰

1.4 Η αρχή της αμοιβαιότητας στο άρθρο 28 παρ. 1 του Σ.

Όσον αφορά το δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 28 του Συντάγματος, που αναφέρεται στους αλλοδαπούς, αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής. Η αρχή της αμοιβαιότητας αποτελεί συνέπεια της νομικής ισότητας μεταξύ κρατών και εκφράζεται στις μεταξύ τους σχέσεις κυρίως με την ίση μεταχείριση. Με βάση την αρχή αυτή για να εφαρμοστεί σ' έναν αλλοδαπό ο κανόνας του διεθνούς δικαίου από τα ελληνικά δικαστήρια πρέπει να ισχύει αυτός και ως προς τους Έλληνες στην Πολιτεία, της οποίας υπήκοος είναι ο αλλοδαπός. Μια συστηματική ερμηνεία όμως των άρθρων 25 παρ. 1 εδ.α', β', παρ. 2 και 28 παρ. 1 εδ. β' επιτρέπει την εισαγωγή εξαίρεσης από την αρχή της αμοιβαιότητας στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 25 παρ. 1 εδ.α',β' και παρ. 2 τα «δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. ... 2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαραίτητων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε

¹⁰ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

ελευθερία και δικαιοσύνη.» Ως δικαιώματα του ανθρώπου νοούνται στις διατάξεις αυτές όχι μόνο τα δικαιώματα που προβλέπονται στο Σύνταγμα αλλά και τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από κανόνες του δημόσιου διεθνούς δικαίου. Αμοιβαιότητα λοιπόν δεν μπορεί να απαιτηθεί προκειμένου να προστατευθούν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, εφόσον υποχρεούται η ελληνική Πολιτεία να αναγνωρίζει, να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Θα ήταν άλλωστε παράλογο, προκειμένου η ελληνική Πολιτεία να σεβαστεί τις διεθνείς υποχρεώσεις της απέναντι σε αλλοδαπά πρόσωπα, να αναζητεί αν τα κράτη της ιθαγένειας των αλλοδαπών σέβονται ή όχι τα θεμελιώδη δικαιώματα ως προς τους Έλληνες.¹¹

1.5 Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως προϋπόθεση ένταξης στην Ε.Ε.

Επίσης ενδείκνυται να επισημανθεί, ότι βασικότατη προϋπόθεση για την ένταξη μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Προβλέπονται εξάλλου από το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο και κυρώσεις στην περίπτωση, κατά την οποία ένα κράτος μέλος παραβιάζει σοβαρά και διαρκώς τις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, στις οποίες και βασίζεται η Ένωση.(άρθρο 6 παρ. 1 ΣυνθΕΕ). Ως τέτοια κύρωση προβλέπεται η αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων που απορρέουν από την εφαρμογή της Συνθήκης για την Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένων και των δικαιωμάτων ψήφου του αντιπροσώπου της κυβέρνησης του εγκαλουμένου κράτους μέλους στο Συμβούλιο, το οποίο και διαπιστώνει την παράβαση (άρθρο 7 ΣυνθΕΕ).

1.6 Τι σημαίνει όμως πρακτικά η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Πώς λαμβάνει χώρα η προστασία αυτή; Η προστασία λοιπόν των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το δημόσιο διεθνές δίκαιο μπορεί να λάβει χώρα είτε με την απευθείας απονομή δικαιωμάτων στους πολίτες των κρατών που επικυρώνουν μια σύμβαση και στους υπαγόμενους στην εξουσία τους αλλοδαπούς, είτε με την ανάληψη εκ μέρους αυτών των κρατών της υποχρέωσης να λάβουν νομοθετικά ή διοικητικά μέτρα για την κατοχύρωση

¹¹ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

και υλοποίηση σε νομικό και πραγματικό επίπεδο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μπορεί επίσης να έχει προληπτικό χαρακτήρα υπό την έννοια της πρόληψης παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επιτυγχάνεται π.χ. με την απειλή ποινής, ή και κατασταλτικό χαρακτήρα υπό την έννοια της επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση προσβολής τους. Στις κυρώσεις με κατασταλτικό χαρακτήρα εντάσσεται π.χ. η διακοπή των διπλωματικών και πολιτιστικών σχέσεων, καθώς και τα μέτρα οικονομικής φύσεως, όπως ο οικονομικός αποκλεισμός με την απαγόρευση εξαγωγών και εισαγωγών. Είναι δε γνωστό ότι η Ελλάδα έχει πολλές φορές καταδικαστεί από το ΕΔΑΔ για παραβίαση κανόνων της ΕΣΔΑ εκ μέρους όχι μόνον των διοικητικών αρχών, αλλά και των δικαστηρίων. Γιατί και οι δικαστικές αποφάσεις ελέγχονται από το ΕΔΑΔ, συμπεριλαμβανομένων και των αποφάσεων των ανωτάτων δικαστηρίων. Αυτός ο έλεγχος αποτελεί και τον μόνο τρόπο για να διαπλαστεί ένα ομοιόμορφο ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, σύμφωνα με τον σκοπό της ΕΣΔΑ.¹²

1.7 Τα Συνταγματικά Δικαιώματα στο ισχύον ελληνικό Σύνταγμα

Στο ισχύον ελληνικό Σύνταγμα τα συνταγματικά δικαιώματα ρυθμίζονται στο δεύτερο μέρος που φέρει τον τίτλο «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» (Σ. άρθρα 4-25). Προτού παραθέσουμε τα συνταγματικά αυτά δικαιώματα κατ' άρθρο κρίνεται σκόπιμη η αναφορά του ύψιστου δικαιώματος του ανθρώπου, του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία (άρθρο 2 παρ. 1), που έχει αναχθεί μάλιστα σε καταστατική αρχή της έννομης τάξης και της σχέσης του με δύο άλλες σπουδαιές αρχές, την ισότητα και την ελευθερία. Οι τρεις αυτές αρχές (ανθρώπινη αξία, ισότητα, ελευθερία) αποτελούν τα μητρικά θεμελιώδη δικαιώματα. Μεταξύ τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, καθώς ισότητα χωρίς ελευθερία δεν νοείται, ούτε ελευθερία χωρίς ισότητα και η ισότητα και η ελευθερία μαζί αποτελούν συνταγματικοί προσδιορισμοί της ανθρώπινης αξίας.¹³ Ακόμη τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν συνταγματικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας, η οποία αν και δεν αναφέρεται ρητά σε κάθε σχετικό άρθρο, εμπεριέχεται έστω νοερά σ' αυτά, προσδίδοντας έτσι πέρα από ουσιαστικό περιεχόμενο στις διατάξεις και το χαρακτηριστικό της συστηματικότητας. Πρόκειται επομένως για ένα οργανωμένο σύστημα θεμελιωδών δικαιωμάτων που υπηρετεί την

¹² Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

¹³ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Ειδικό μέρος συνταγματικών δικαιωμάτων-Μητρικά δικαιώματα,

αναμφισβήτητη, απαράγραπτη κι αναπαλλοτριώτη αρχή της ανθρώπινης αξίας.

Στο ισχύον Σύνταγμα λοιπόν προτάσσεται η αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1,2) και η ιθαγένεια (άρθρο 4 παρ. 3) και ακολουθεί η κατοχύρωση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1), του δικαιώματος στη ζωή (άρθρο 5 παρ. 2 και άρθρο 7 παρ. 3 εδ. β'), της προσωπικής ελευθερίας (άρθρο 5 παρ. 3,4), του δικαιώματος της υγείας και της γενετικής ταυτότητας (άρθρο 5 παρ. 5), και των δικαιωμάτων στην πληροφόρηση και στην συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5Α) . Ρυθμίζονται η σύλληψη και το αυτόφωρο έγκλημα (άρθρο 6), κατοχυρώνεται η αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου» και απαγορεύονται τα βασανιστήρια και η γενική δήμευση (άρθρο 7). Κατοχυρώνονται επίσης η αρχή του νόμιμου ή φυσικού δικαστή (άρθρο 8), το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 9), το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α), το δικαίωμα του αναφέρεσθαι (άρθρο 10), το δικαίωμα του συνέρχεσθαι (άρθρο 11), το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12), η θρησκευτική ελευθερία (άρθρο 13), η ελευθερία έκφρασης και η ελευθερία του τύπου (άρθρο 14), η ραδιοτηλεόραση (άρθρο 15), η τέχνη, η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία, η παιδεία (άρθρο 16), η ιδιοκτησία και η αναγκαστική απαλλοτρίωση (άρθρα 17 και 18), το απόρρητο των επιστολών (άρθρο 19), η παροχή έννομης προστασίας και το δικαίωμα ακροάσεως (άρθρο 20), ο γάμος και η οικογένεια (άρθρο 21), η εργασία (άρθρο 22), η συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 23) και το περιβάλλον (άρθρο 24). Επίσης στα άρθρα 4 παρ. 4 και 5 παρ. 1 κατοχυρώνονται και δύο πολιτικά δικαιώματα: το δικαίωμα της καταλήψεως δημοσίων αξιωμάτων και το δικαίωμα της συμμετοχής στην πολιτική ζωή της Χώρας αντιστοίχως. Τέλος στο άρθρο 106 παρ. 2 αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία και την οικονομική ελευθερία ως έκφραση του γενικότερου δικαιώματος της συμμετοχής στην οικονομική ζωή όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1.

2 ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

2.1 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

2.1.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Κατά το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθής εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.» Το άρθρο αυτό σκοπεύει να προστατεύσει τη σωματική ακεραιότητα και υγεία και την ψυχική ηρεμία και γαλήνη του ανθρώπου, καθώς και την αξιοπρέπεια του κάθε ανθρώπου. Συναφείς με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι και η κατάργηση της θανατικής ποινής καθώς και η κατάργηση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας. Όσον αφορά την κατάργηση της θανατικής ποινής, αυτή προβλέπεται στο άρθρο 1 του Έκτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, που ορίζει ότι «η ποινή του θανάτου καταργείται. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί σε τέτοια ποινή, ούτε να εκτελεσθεί.» Τα σχετικά με την κατάργηση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας ορίζει το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ, κατά το οποίο: «1. Ουδείς δύναται να κρατηθής εις δουλείαν ή ειλωτείαν. 2. Ουδείς δύναται να υποχρεωθής εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασίαν. 3. Δεν θεωρείται ως «αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» υπό την έννοιαν του παρόντος άρθρου: α) πάσα εργασία ζητούμενη παρά προσώπου κρατουμένου συμφώνως προς τας διατάξεις του άρθρου 5 της παρούσης Συμβάσεως ή κατά την διάρκειαν της υπό όρους απολύσεώς του. β) πάσα υπηρεσία στρατιωτικής φύσεως ή, εις την περίπτωσιν των εχόντων αντιρρήσεις συνειδήσεως εις τας χώρας όπου τούτο αναγνωρίζεται ως νόμιμον, πάσα άλλη υπηρεσία εις αντικατάστασιν της υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας. γ) πάσα υπηρεσία ζητούμενη εις περίπτωσιν κρίσεων ή θεομηγιών, αι οποίαι απειλούν την ζωήν ή την ευδαιμονίαν του συνόλου. δ) πάσα εργασία ή υπηρεσία απαραίττουσα μέρος των τακτικών υποχρεώσεων του πολίτου.»

2.1.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Οι διατάξεις των άρθρων 7 και 8 του ΔΣΑΠΔ για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και την απαγόρευση της δουλείας και της υποχρεωτικής εργασίας αντιστοιχώς έχουν ως αφετηρία την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια. Στο άρθρο 10 του ΔΣΑΠΔ κατοχυρώνεται επίσης το δικαίωμα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ειδικότερα για όσους έχουν στερηθεί την ελευθερία τους. Ορίζει το άρθρο αυτό συγκεκριμένα ότι: «1. Κάθε πρόσωπο

που στερείται της ελευθερίας του αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και σεβασμό της εγγενούς ανθρώπινης αξιοπρέπειας. 2. α) Οι κατηγορούμενοι, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, διαχωρίζονται από τους καταδίκους και υπόκεινται σε διαφορετική αντιμετώπιση, όπως αρμόζει στο καθεστώς τους ως υποδίκων. β) Οι ανήλικοι κατηγορούμενοι διαχωρίζονται από τους ενήλικους και η περίπτωση τους κρίνεται το συντομότερο δυνατόν. 3. Το σωφρονιστικό σύστημα προβλέπει μεταχείριση των κρατουμένων, ουσιαστικός σκοπός της οποίας είναι η βελτίωση και η κοινωνική επανένταξή τους. Οι ανήλικοι παραβάτες διαχωρίζονται από τους ενήλικους και τυγχάνουν αντιμετώπισης ανάλογης προς την ηλικία και τη νομική τους θέση.» Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε και την κατάργηση της θανατικής ποινής με το 2^ο Προαιρετικό Πρωτόκολλο του ΔΣΑΠΔ, γεγονός που συντελεί στην προαγωγή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την προοδευτική ανάπτυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

2.1.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Το Σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος ορίζει στο άρθρο I-2, με τίτλο «Οι αξίες της Ένωσης», ότι η «Ένωση βασιζείται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας...». Επίσης, το άρθρο II-61, με τίτλο «Ανθρώπινη αξιοπρέπεια», ορίζει ότι η «ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.» Το άρθρο αυτό περιλαμβάνεται στον τίτλο I του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης που φέρει την επικεφαλίδα «Αξιοπρέπεια». Πέρα από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια αυτή καθαυτή προστατεύονται στον τίτλο αυτόν και άλλα δικαιώματα που την εξειδικεύουν. Έτσι στο άρθρο II-62 του ΣχΕυρΣ προστατεύεται το δικαίωμα στη ζωή, στο άρθρο II-63 προστατεύεται το δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου. Έπεται στο άρθρο II-64 η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης και στο άρθρο II-65 προβλέπεται η απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας. Ακόμη κατά το άρθρο II-79 παρ. 2 «κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.» Βέβαια η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι πέρα από δικαίωμα και μία αρχή που διαρρέει ολόκληρο το δικαιοσύνη σύστημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε κάποιες σχετικές με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια διατάξεις, όπως το άρθρο II-85 που ορίζει ότι «η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν αξιοπρεπή... ζωή...», το άρθρο II-86 για την ένταξη των ατόμων με

αναπηρίες, το άρθρο II-91 για το δικαίωμα του εργαζομένου σε υγιεινές, ασφαλείς και αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας και το άρθρο II-94 παρ. 3 που ορίζει ότι η «Ένωση, προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.»

2.2 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ

2.2.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Η αρχή της ισότητας κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ αρνητικά, με την έννοια της απαγόρευσης των διακρίσεων. Το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ ορίζει τα εξής: «Η χρήση των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.» Περιορισμοί επιτρέπονται στην πολιτική δραστηριότητα των αλλοδαπών κατά το άρθρο 16, το οποίο ορίζει ότι «ουδεμία διάταξις των άρθρων 10, 11 και 14 δύναται να θεωρηθή ως απαγορεύουσα εις τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη να επιβάλλωσι περιορισμούς εις την πολιτικήν δραστηριότητα των ξένων.» Επίσης στο άρθρο 5 του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται ειδικώς η ισότητα μεταξύ των συζύγων. Έτσι «οι σύζυγοι είναι ίσοι στα δικαιώματα και τις ευθύνες που απορρέουν από το ιδιωτικό δίκαιο στις μεταξύ τους σχέσεις και στις σχέσεις τους με τα τέκνα τους, ως προς το γάμο, κατά τη διάρκειά του και στην περίπτωση λύσης του. Αυτό το άρθρο δεν εμποδίζει τα Κράτη να πάρουν τα αναγκαία μέτρα που επιβάλλει το συμφέρον των τέκνων.»

2.2.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Το ΔΣΑΠΔ κατοχυρώνει την απαγόρευση διακρίσεων στο άρθρο 2 παρ. 1 προβλέποντας ότι «τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο

αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να εγγυώνται σε όλα τα άτομα που βρίσκονται στην επικράτειά τους και υπάγονται στη δικαιοδοσία τους τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο, χωρίς καμία διάκριση, ιδίως φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκευματος, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή κάθε άλλης κατάστασης.» Κατόπιν στο άρθρο 3 γίνεται ειδική αναφορά στο δικαίωμα ισότητας ανδρών και γυναικών στην απόλαυση όλων των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων που αναφέρονται στο παρόν Σύμφωνο. Ειδικότερα προβλέπεται στο άρθρο 23 παρ. 4 του ΔΣΑΠΔ ότι «τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την εξασφάλιση της ισότητας των δικαιωμάτων και των ευθυνών των συζύγων σε σχέση με το γάμο, κατά τον έγγαμο βίο και κατά τη λύση του γάμου.» Επίσης κατά το άρθρο 14 αναγνωρίζεται σε όλους η ισότητα ενώπιον των δικαστηρίων και στο άρθρο 26 κατοχυρώνεται η ισότητα όλων ενώπιον του νόμου. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 26 «όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία του νόμου. Ως προς αυτό το ζήτημα, ο νόμος πρέπει να απαγορεύει κάθε διάκριση και να εγγυάται σε όλα τα πρόσωπα ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκευματος, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή κάθε άλλης κατάστασης.»

2.2.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η ισότητα αναφέρεται στο άρθρο I-2 του ΣχΕυρΣ ως μία από τις αξίες, πάνω στις οποίες βασίζεται η Ένωση. Κατόπιν αναδεικνύεται και ως στόχος της Ένωσης στο άρθρο I-3 παρ. 3 όπου και ορίζει ότι «...Η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.». Στο άρθρο I-45 με τον τίτλο «Αρχή της δημοκρατικής ισότητας» ορίζεται ότι: «Σε όλες τις δραστηριότητές της, η Ένωση σέβεται την αρχή της ισότητας των πολιτών της, οι οποίοι τυγχάνουν ίσης προσοχής από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της.». Επίσης ο ενσωματωμένος στο ΣχΕυρΣ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης, περιέχει τον τίτλο III για την ισότητα(άρθρα II-80 έως II-86). Προτάσσεται η ισότητα ενώπιον του νόμου στο άρθρο II-80, ορίζοντας ότι «Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου.». Ακολουθεί στο άρθρο II-81 η απαγόρευση των διακρίσεων: «1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω

φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετικού προσανατολισμού. 2. Εντός του πεδίου εφαρμογής του Συντάγματος και με την επιφύλαξη οποιασδήποτε από τις ειδικές του διατάξεις, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας.» Αμέσως μετά, στο άρθρο II-82, αναφέρεται η πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία και ορίζει συγκεκριμένα ότι η «Ένωση σέβεται την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία.» Το άρθρο II-83 με τίτλο «Ισότητα γυναικών και ανδρών» ορίζει ότι: «Η ισότητα γυναικών και ανδρών πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους τους τομείς, μεταξύ άλλων στην απασχόληση, την εργασία και τις αποδοχές. Η αρχή της ισότητας δεν αποκλείει τη διατήρηση ή τη θέσπιση μέτρων που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα υπέρ του υποεκπροσωπούμενου φύλου.»

2.3 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ - ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

2.3.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ απαγορεύει γενικά τη στέρηση της ελευθερίας, προβλέποντας ωστόσο έξι περιοριστικά περιπτώσεις, στις οποίες αυτή επιτρέπεται. Ορίζει συγκεκριμένα ότι «παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερία και την ασφάλεια. Ουδείς επιτρέπεται να στερηθή της ελευθερίας του ειμή εις τας ακόλουθους περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν: α) εάν κρατήται κανονικώς κατόπιν καταδίκης υπό αρμοδίου δικαστηρίου. β) εάν υπεβλήθη εις κανονικὴν σύλληψιν ἢ κράτησιν λόγω ανυποταγῆς εις νόμιμον διαταγὴν δικαστηρίου, ἢ εις εγγύησιν εκτελέσεως υποχρεώσεως οριζομένης υπό του νόμου. γ) εάν συνελήφθη και κρατήται ὡπως οδηγηθῆ ενώπιον της αρμόδιας δικαστικῆς αρχῆς εις την περίπτωσιν ευλόγου υπονοίας ὅτι διέπραξεν ἀδίκημα, ἢ υπάρχουν λογικά δεδομένα προς παραδοχὴν της ἀνάγκης ὡπως οὗτος ἐμποδισθῆ ἀπὸ του να διαπράξῃ ἀδίκημα ἢ δραπετεύσῃ μετὰ την διάπραξιν τούτου. δ) εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ἀνηλικού, αποφασισθείσης δια την ἐπιτήρησιν της ἀνατροφῆς του, ἢ την νόμιμον κράτησιν του ἵνα παραπεμφθῆ ενώπιον της ἀρμόδιας ἀρχῆς. ε) εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ἀτόμων δυνάμενων να μεταδώσωσι μεταδοτικὴν ἀσθένειαν, φρενοβλαβούς, ἀλκοολικῆς, τοξικομανοῦς ἢ ἀλήτου. στ) εάν πρόκειται περί νομίμου

σύλληψης ή κρατήσεως ατόμου επί σκοπώ όπως εμποδισθή από του να εισέλθῃ παρανόμως εν τη χώρα, ή εναντίον του οποίου εκκρεμεί διαδικασία απελάσεως ή εκδόσεως.» Σημειωτέον ότι η νομιμότητα της κράτησης ή σύλληψης κρίνεται σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο ενόψει και σκοπού του άρθρου αυτού που είναι η προστασία του ατόμου από την αυθαιρεσία.

2.3.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Η ελευθερία του προσώπου του κατοχυρώνεται στο άρθρο 9 του ΔΣΑΠΔ, κατά το οποίο «κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του προσώπου του. Κανείς δεν υποβάλλεται σε αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση. Κανείς δεν στερείται την ελευθερία του, παρά μόνο στις περιπτώσεις και σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος.» Επίσης «κάθε πρόσωπο που στερείται της ελευθερίας του αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και σεβασμό της εγγενούς ανθρώπινης αξιοπρέπειας» όπως ορίζει το άρθρο 10. Στο επόμενο άρθρο 11 προβλέπεται ειδικότερα ότι «κανείς δεν φυλακίζεται αποκλειστικά λόγω της αδυναμίας του να εκπληρώσει συμβατική υποχρέωση.» Εν συνέχεια στο άρθρο 12 κατοχυρώνεται το δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης και επιλογής κατοικίας στο έδαφος του Κράτους που κάποιος βρίσκεται νόμιμα. Επίσης προβλέπεται το δικαίωμα εξόδου από οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης και της δικής του και τέλος το δικαίωμα εισόδου στη χώρα του. Περιορισμοί είναι δυνατοί, εφόσον τους προβλέπει ο νόμος και είναι σύμφωνα με τα άλλα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο ΔΣΑΠΔ, όταν αυτοί είναι απαραίτητοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

2.3.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η ελευθερία προστατεύεται στο ΣχΕυρΣ τόσο ως αξία όσο και ως δικαίωμα. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο I-2 ορίζει ότι η «Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού...της ελευθερίας...», έπειτα στο άρθρο I-3 που φέρει τον τίτλο «Οι στόχοι της Ένωσης» αναφέρεται στην παρ. 2 ότι η «Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα και εσωτερική αγορά όπου ο ανταγωνισμός είναι ελεύθερος και ανόθευτος.» Εν συνέχεια το άρθρο I-4 ορίζει ότι η «Ένωση εγγυάται στο εσωτερικό της την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, υπηρεσιών,

εμπορευμάτων και κεφαλαίων, καθώς και την ελευθερία εγκατάστασης, σύμφωνα με το Σύνταγμα.» Επίσης ο τίτλος II (άρθρα II-66 έως II-79) του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων φέρει την επικεφαλίδα «Ελευθερίες». Στο πρώτο άρθρο (II-66) κατοχυρώνεται ένα γενικό δικαίωμα στην ελευθερία, ταυτόχρονα με το δικαίωμα στην ασφάλεια και ορίζεται ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια.». Σχετικό άρθρο είναι και το II-95 που κατοχυρώνει την ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής για κάθε πολίτη της Ένωσης στην παρ. 1 καθώς και στους υπηκόους των τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους στην παρ.2.

2.4 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

2.4.1 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο άρθρο 24 του ΔΣΑΠΔ αναγνωρίζεται σε κάθε παιδί το δικαίωμα να αποκτά ιθαγένεια.

2.4.2 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Στο ΣχΕυρΣ γίνεται λόγος για την ιθαγένεια στο άρθρο I-4 παρ. 2 που ορίζει ότι «εντός του πεδίου εφαρμογής του Συντάγματος και με την επιφύλαξη των ειδικών του διατάξεων, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας.». Η διάταξη επαναλαμβάνεται και στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης στο άρθρο II-81 παρ. 2. Επίσης ειδική αναφορά γίνεται στο άρθρο I-10 που φέρει τον τίτλο «Η ιθαγένεια της Ένωσης» και ορίζει μεταξύ άλλων ότι «κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα κράτους μέλους είναι πολίτης της Ένωσης. Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά.».

2.5 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΖΩΗ

2.5.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στο άρθρο 2 της ΕΣΔΑ ορίζονται τα ακόλουθα: «1. Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωή προστατεύεται υπό του νόμου. Εις ουδένα δύναται να επιβληθεί εκ προθέσεως θάνατος, είμη εις εκτέλεσιν θανατικής ποινής εκδιδομένης υπό δικαστηρίου εν περιπτώσει αδικήματος τιμωρουμένου υπό του νόμου δια της ποινής ταύτης. 2. Ο θάνατος δεν θεωρείται ως επιβαλλόμενος κατά παράβασιν του άρθρου τούτου, εις ας περιπτώσεις θα επήρχετο συνεπεία χρήσεως βίας καταστάσης απολύτως αναγκαίας: α) δια την υπεράσπισιν οιοδήποτε προσώπου κατά παρανόμου βίας. β) δια την πραγματοποιήσιν νομίμου συλλήψεως ή προς παρεμπόδισιν αποδράσεως προσώπου νομίμως κρατουμένου. γ) δια την καταστολήν, συμφώνως τω νόμω, στάσεως ή ανταρσίας.» Το άρθρο αυτό όμως τροποποιήθηκε σιωπηρώς ως προς το ζήτημα της θανατικής ποινής με τα άρθρα 1 και 2 του Έκτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, σύμφωνα με τα οποία: Άρθρο 1:«Η ποινή του θανάτου καταργείται. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί σε τέτοια ποινή, ούτε να εκτελεσθεί» Άρθρο 2:«Ένα Κράτος μπορεί να προβλέψει στη νομοθεσία του την ποινή του θανάτου για πράξεις που διαπράττονται σε καιρό πολέμου ή επικείμενου κινδύνου πολέμου. Η ποινή αυτή δεν θα επιβάλλεται παρά μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπει η νομοθεσία και σύμφωνα με τις διατάξεις της. Το Κράτος θα γνωστοποιεί στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης τις σχετικές διατάξεις της νομοθεσίας του.»

2.5.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Το δικαίωμα στη ζωή προστατεύεται στο άρθρο 6 του ΔΣΑΠΔ κατά το οποίο «το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί να αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή.» Η κατάργηση της θανατικής ποινής προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 1 του 2^{ου} Προαιρετικού Πρωτοκόλλου (κατ' εξαίρεση θα επιτρέπεται κατόπιν διατυπωθείσας επιφύλαξης κατά την επικύρωση ή την προσχώρηση η εφαρμογή της θανατικής ποινής σε καιρό πολέμου μετά από καταδίκη για έγκλημα στρατιωτικού χαρακτήρα, υψίστης σημασίας, που τελέσθηκε σε καιρό πολέμου).

2.5.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Το άρθρο II-62 με επικεφαλίδα «Δικαίωμα στη ζωή» ορίζει: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή. 2. Κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί στην ποινή του θανάτου ούτε να εκτελεστεί.».

2.6 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

2.6.1 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Ο άνθρωπος εκ φύσεως αποτελείται από corpus και animus, επομένως όταν αναφερόμαστε στην υγεία του ανθρώπου πρέπει να έχουμε υπόψην μας τόσο την σωματική όσο και την διανοητική του ακεραιότητα. Στο άρθρο II-63 (Δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου) της Συνθήκης για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα ορίζει αυτό ακριβώς, δηλαδή ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη σωματική και διανοητική του ακεραιότητα.». Επίσης στο άρθρο II-95, που συστηματικά υπάγεται στον τίτλο IV «Αλληλεγγύη» κατοχυρώνεται η προστασία της υγείας: «Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στην πρόληψη σε θέματα υγείας και να απολαύει ιατρικής περίθαλψης, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές. Κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών και δράσεων της Ένωσης εξασφαλίζεται υψηλού επιπέδου προστασία της υγείας του ανθρώπου.» Οσον αφορά την προστασία της γενετικής ταυτότητας ορίζεται στο άρθρο II-63 παρ. 2 ότι «στο επίπεδο της ιατρικής και της βιολογίας, πρέπει να τηρούνται ιδίως τα εξής: α) η ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεση του ενδιαφερομένου, σύμφωνα με τις λεπτομερέστερες διατάξεις που ορίζονται από τον νόμο, β) η απαγόρευση των ευγονικών πρακτικών, ιδίως όσων αποσκοπούν στην επιλογή των προσώπων, γ) η απαγόρευση της μετατροπής του ανθρώπινου σώματος και των μερών σε πηγή κέρδους, δ) η απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης των ανθρώπινων όντων.» Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να αναφέρουμε και τις διατάξεις που αφορούν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, όπως οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρίες. Στο άρθρο II-85 με επικεφαλίδα «Δικαιώματα των ηλικιωμένων» προβλέπεται ότι «η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο.» Στο αμέσως επόμενο άρθρο II-86 με τίτλο «Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες» ορίζεται ότι: «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το

δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινωνικό βίο.»

2.7 ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ

2.7.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Κατά το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.»

2.7.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Και στο ΔΣΑΠΔ προβλέπεται η απαγόρευση των βασανιστηρίων. Συγκεκριμένα το άρθρο 7 ορίζει τα εξής: «Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχειρίσεις σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές. Ειδικότερα, απαγορεύεται η υποβολή προσώπου, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του, σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα.»

2.7.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Σχετική διάταξη υπάρχει στο ΣχΕυρΣ στο άρθρο II-64, το οποίο και ορίζει ρητά ότι «κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση.», καθώς και στο άρθρο II-79 παρ. 2, κατά το οποίο «κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο... να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.»

2.8 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.8.1 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Το άρθρο I-3 του ΣχΕυρΣ με τίτλο «Οι στόχοι της Ένωσης» αναφέρει στην παρ. 3 ότι η «Ένωση εργάζεται για τη βιώσιμη ανάπτυξη με γνώμονα...το

υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος. ...». Κατά παρόμοιο τρόπο κατοχυρώνεται και αυτοτελώς η προστασία του περιβάλλοντος στο άρθρο Π-97, που ορίζει ότι «το υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητάς του πρέπει να ενσωματώνονται στις πολιτικές της Ένωσης και να διασφαλίζονται σύμφωνα με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης.»

2.9 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

2.9.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής προστατεύεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ που ορίζει τα εξής: «1. Παν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημόσιας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αὐτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικὴν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικὴν ασφάλειαν, την δημόσιαν ασφάλειαν, την οικονομικὴν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικῶν παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ἢ της ἠθικῆς, ἢ την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριῶν ἄλλων.» Αντικείμενα προστασίας του άρθρου αυτού ως ειδικότερες εκφάνσεις της ιδιωτικής ζωής είναι και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις, το απόρρητο των επικοινωνιών, η οικογένεια και ο γάμος. Δικαίωμα συνάψεως γάμου και ίδρυσης οικογένειας προβλέπεται στο άρθρο 12 της ΕΣΔΑ κατά το οποίο: «Ἄμα τη συμπληρώσει ηλικίας γάμου, ο ἀνὴρ και ἡ γυνή ἔχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρύωσιν οικογένειαν συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα τούτο εθνικούς νόμους» Ἀκόμη το άρθρο 5 του Εβδόμου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου κατοχυρώνει την ισότητα των συζύγων και ορίζει τα εξής: «Οι σύζυγοι είναι ἴσοι στα δικαιώματα και τις ευθύνες που απορρέουν ἀπὸ το ιδιωτικὸ δίκαιο στις μεταξύ τους σχέσεις και στις σχέσεις τους με τα τέκνα τους, ως προς το γάμο, κατὰ τη διάρκειά του και στην περίπτωση λύσης του. Αυτό το άρθρο δεν εμποδίζει τα Κράτη να πάρουν τα αναγκαία μέτρα που επιβάλλει το συμφέρον των τέκνων.»

2.9.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Η ιδιωτική ζωή και η οικογένεια προστατεύονται στο άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ το οποίο και ορίζει τα εξής: «1. Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. 2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών.» Η οικογένεια προστατεύεται περαιτέρω μαζί με το θεσμό του γάμου στο άρθρο 23 του ΔΣΑΠΔ, κατά το οποίο: «1. Η οικογένεια είναι φυσικό και θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας, τα μέλη της δε απολαμβάνουν την προστασία της κοινωνίας και του Κράτους. 2. Αναγνωρίζεται το δικαίωμα ανδρών και γυναικών σε ηλικία γάμου να παντρεύονται και να δημιουργούν οικογένεια. 3. Κανένας γάμος δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλοντικών συζύγων. 4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την εξασφάλιση της ισότητας των δικαιωμάτων και των ευθυνών των συζύγων σε σχέση με το γάμο, κατά τον έγγαμο βίο και κατά τη λύση του γάμου. Σε περίπτωση λύσης του γάμου, λαμβάνονται μέτρα για την εξασφάλιση της απαραίτητης προστασίας των παιδιών.» Όσον αφορά την προστασία της παιδικής ηλικίας αναγνωρίζεται σύμφωνα με το άρθρο 24 του ΔΣΑΠΔ σε κάθε παιδί, χωρίς διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας ή γέννησης, το δικαίωμα, έναντι της οικογένειάς του, της κοινωνίας και του Κράτους στα μέτρα προστασίας που απαιτεί η θέση του ως ανηλίκου. Επίσης κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου «κάθε παιδί πρέπει να εγγράφεται αμέσως μετά τη γέννησή του στο Ληξιαρχείο και να αποκτά όνομα.» Τέλος η παρ. 3 ορίζει ότι «κάθε παιδί έχει δικαίωμα να αποκτά ιθαγένεια.»

2.9.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής κατοχυρώνεται στο ομότιτλο άρθρο II-67 του ΣχΕυρΣ που ορίζει ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.» Περαιτέρω προστατεύεται ο θεσμός του γάμου και η οικογένεια στο άρθρο II-69 που ορίζει τα εξής: «Το δικαίωμα γάμου και το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας διασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή τους.» Επίσης το άρθρο II-93 ενταγμένο στον τίτλο IV «Αλληλεγγύη» προβλέπει στην παρ.

1 ότι: «Η οικογένεια απολαύει νομικής, οικονομικής και κοινωνικής προστασίας.» Στο περιεχόμενο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής ανήκουν πέρα από την κατοικία και το γάμο, και η μητρότητα και η παιδική ηλικία. Όσον αφορά τη μητρότητα, προστατεύεται ως έκφραση της οικογενειακής ζωής σε συνάρτηση όμως με την επαγγελματική ζωή. Έτσι ορίζει το άρθρο II-93 του ΣχΕυρΣ στη παρ.2 ότι «κάθε πρόσωπο, προκειμένου να μπορεί να συνδυάζει την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή του, έχει δικαίωμα προστασίας από την απόλυση για λόγους που συνδέονται με τη μητρότητα καθώς και δικαίωμα αμειβόμενης άδειας μητρότητας και γονικής άδειας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία παιδιού.» Σχετικά με την παιδική ηλικία γίνεται λόγος στο άρθρο II-84 περί δικαιωμάτων του παιδιού, η προστασία των οποίων αποτελεί και ένα από τους στόχους της Ένωσης (βλ. άρθρο I-3 ΣχΕυρΣ παρ. 3 υποπαράγραφο 2) και στο άρθρο II-92 για την απαγόρευση της εργασίας των παιδιών. Το πρώτο άρθρο ορίζει: «1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωση τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους. 2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. 3. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικές προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του». Στο άρθρο II-92, στην πρώτη παράγραφο προβλέπεται ότι «η εργασία των παιδιών απαγορεύεται. Η ελάχιστη ηλικία για την ανάληψη εργασίας δεν μπορεί να είναι μικρότερη από την ηλικία κατά την οποία λήγει η υποχρεωτική σχολική φοίτηση, υπό την επιφύλαξη ευνοϊκότερων για τους νέους και εξαιρέσει περιορισμένων παρεκκλίσεων.»

2.10 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΣΥΛΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

2.10.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Η κατοικία προστατεύεται ως έκφραση της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, το οποίο ορίζει στην παρ. 1 ότι «παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του».

2.10.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο άρθρο 12 του ΔΣΑΠΔ κατοχυρώνεται σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα της ελεύθερης επιλογής κατοικίας στο έδαφος του Κράτους που βρίσκεται νόμιμα. Το άσυλο της κατοικίας προστατεύεται με το άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ σύμφωνα με το οποίο: «1. Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις...της κατοικίας του... 2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών.»

2.10.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Στο άρθρο II-67 προστατεύεται ο σεβασμός της κατοικίας ως συμφυές δικαίωμα με το δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, για το οποίο γίνεται λόγος αμέσως μετά. Εν προκειμένω ορίζει το άρθρο II-67 μεταξύ άλλων ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό...της κατοικίας του...» Επίσης κατά το άρθρο II-94 η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους.

2.11 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

2.11.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Τα προσωπικά δεδομένα ως άμεσα συνυφασμένα με την ιδιωτική ζωή χρήζουν κι αυτά προστασίας. Παράλληλα λοιπόν με την ιδιωτική ζωή προστατεύονται με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και τα προσωπικά δεδομένα, καθώς «παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.»

2.11.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Τα προσωπικά δεδομένα προστατεύονται στο πλαίσιο προστασίας της ιδιωτικής ζωής στο άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ, κατά το οποίο: «1. Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής,

της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. 2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών.»

2.11.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατοχυρώνεται στο άρθρο II-68 του ΣχΕυρΣ, το οποίο ορίζει τα εξής: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. 2. Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από τον νόμο. Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στα συλλεγμένα δεδομένα που το αφορούν και να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους. 3. Ο σεβασμός των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής. Παρόμοια διάταξη και αυτή του άρθρου I-51, που ορίζει εκτός των άλλων ότι «Ευρωπαϊκός νόμος ή νόμος-πλαίσιο θεσπίζει τους κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων όσον αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, καθώς και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. ...»

2.12 ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

2.12.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Περίπτωση προστασίας της ιδιωτικής ζωής αποτελεί και το απόρρητο των επικοινωνιών. Οι ανταποκρίσεις κάθε είδους όπως οι ταχυδρομικές, οι τηλεφωνικές ή οι τηλεγραφικές καθώς και οι επιστολές χρήζουν προστασίας, αφού σε αυτές αποτυπώνεται η ιδιωτική ζωή. Έρεισμα λοιπόν για την προστασία τους βρίσκουν στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, κατά το οποίο: «1. Παν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημόσιας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την

εθνικήν ασφάλειαν, την δημόσιαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

2.12.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Η επικοινωνία και το απόρρητο των επιστολών προστατεύονται στο άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ, καθώς αποτελούν έκφανση της ιδιωτικής ζωής. Ρητώς προστατεύεται άλλωστε και η αλληλογραφία στο παρόν άρθρο.

2.12.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η επικοινωνία προστατεύεται στο ΣχΕυρΣ με το άρθρο II-67 περί σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Ορίζει λοιπόν ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.»

2.13 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ–ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

2.13.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, που αναφέρεται στην προστασία της ιδιοκτησίας, ισχύουν τα εξής: «Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύι Νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.» Το αντίστοιχο άρθρο 17 του Ελληνικού Συντάγματος προστατεύει μόνο την κυριότητα και τα λοιπά εμπράγματα δικαιώματα επί πράγματος. Στην έννοια όμως της περιουσίας που προστατεύεται με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ

περιλαμβάνονται και τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα οι απαιτήσεις.

2.13.2 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Στο ΣχΕυρΣ προβλέπεται το δικαίωμα ιδιοκτησίας στο άρθρο II-77, το οποίο ορίζει ότι: «1. Κάθε πρόσωπο δικαιούται να είναι κύριος των νομίμως κτηθέντων αγαθών του, να τα χρησιμοποιεί, να τα διαθέτει και να τα κληροδοτεί.. Κανείς δεν μπορεί να στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνον για λόγους δημόσιας ωφέλειας, στις περιπτώσεις και υπό προϋποθέσεις που προβλέπονται στον νόμο και έναντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης για την απώλειά της. Η χρήση των αγαθών μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς από τον νόμο, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο προς το γενικό συμφέρον. 2. Η διανοητική ιδιοκτησία προστατεύεται.»

2.14 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

2.14.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Κατά το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ: «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας. 2. Η άσκησης των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημόσιαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.» Όσον αφορά την ελευθερία του τύπου πρέπει να επισημανθεί ότι ο τύπος έχει από την ΕΣΔΑ την εξουσία να ασκεί μια κοινωνική αποστολή και να εκπληρώνει ένα καθήκον που κατευθύνεται στην ενημέρωση και

πληροφόρηση του κοινού. Το κοινό έχει λοιπόν από το άρθρο αυτό το δικαίωμα να λαμβάνει τέλεια πληροφόρηση. Επομένως με βάση την ελευθερία αυτή του τύπου νομιμοποιούνται οι λειτουργοί του τύπου να ενεργούν τα πάντα με σκοπό την ενημέρωση και πληροφόρηση του κοινού και να πράττουν για τη διαφύλαξη του δικαιολογημένου συμφέροντος του κοινού για ενημέρωση και πληροφόρηση. Επίσης στο σύστημα της ΕΣΔΑ η ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων κατέχει προνομιακή θέση, ιδιαίτερα όταν τίγονται σοβαρά ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος. Οι δημοσιογράφοι έχουν υποχρέωση έρευνας των καταγγελλομένων, απαλλασσόμενοι πάντως των ευθυνών, εφόσον ενεργούν καλόπιστα. Ειδικότερα ο δημοσιογράφος θα πρέπει να προστατευτεί στην περίπτωση που μαγνητοσκοπεί ή μαγνητοφωνεί με κρυφή κάμερα ή μαγνητόφωνο πρόσωπα σε στιγμές ιδιωτικότητας με σκοπό την απόδειξη αξιόποινων ή κοινωνικά επιλήψιμων συμπεριφορών. Εν προκειμένω η ελευθερία έκφρασης και το δικαιολογημένο συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση και ενημέρωση υπερισχύουν του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή.

2.14.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση και η ελευθεροτυπία προβλέπονται στο άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ, το οποίο ορίζει τα εξής: «1. Κανείς δεν πρέπει να υπόκειται σε διακριτική μεταχείριση και να παρενοχλείται για τις απόψεις του. 2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του. 3. Η άσκηση των δικαιωμάτων, που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, συνεπάγεται ειδικά καθήκοντα και ευθύνες. Μπορεί, επομένως, να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να προβλέπονται με σαφήνεια από το νόμο και να είναι απαραίτητοι: α. για το σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων, β. για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών.»

2.14.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Με το ΣχΕυρΣ προστατεύεται η ελευθερία της έκφρασης στο άρθρο II-71, που ορίζει ότι: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το

δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων. 2. Η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές.» Προστατεύεται λοιπόν με το άρθρο αυτό και ο τύπος, ως μέσο μετάδοσης ιδεών και πληροφοριών και μαζικής ενημέρωσης.

2.15 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

2.15.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση προστατεύεται στην ΕΣΔΑ στο πλαίσιο του προστατευόμενου δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης στο άρθρο 10. Ορίζει συγκεκριμένα το άρθρο αυτό στην παρ. 1 ότι: «... Το δικαίωμα τούτο (ελευθερία της έκφρασης) περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης ως και την ελευθερία λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. ...» Κατοχυρώνεται έτσι μαζί με το δικαίωμα μετάδοσης πληροφοριών και το δικαίωμα του κοινού να ενημερώνεται και να πληροφορείται.

2.15.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Το ΔΣΑΠΔ προβλέπει το δικαίωμα στην πληροφόρηση στο άρθρο 19 παρ.2 ως περιεχόμενου στο δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση. Έτσι κατά την παρ. 2 του άρθρου 19: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του.» Η άσκηση βέβαια του δικαιώματος στην πληροφόρηση συνεπάγεται, σύμφωνα με την παρ. 3 του ίδιου άρθρου, ειδικά καθήκοντα και ευθύνες. Μπορεί, επομένως, «να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να προβλέπονται με σαφήνεια από το νόμο και να είναι απαραίτητοι: α. για το σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων, β. για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών.»

2.15.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Το ΣχΕυρΣ προβλέπει στο άρθρο II-71 μαζί με την ελευθερία έκφρασης και το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Ορίζει συγκεκριμένα ότι «η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές.».

2.16 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

2.16.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στην ΕΣΔΑ προστατεύεται η ραδιοτηλεόραση ως μέσο προβολής και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών με το άρθρο 10 για την ελευθερία έκφρασης.

2.16.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ, που προβλέπει την προστασία του δικαιώματος στην ελεύθερη έκφραση, προστατεύεται και η ραδιοτηλεόραση ως μέσο που κάθε πρόσωπο μπορεί να επιλέξει για την αναζήτηση, τη λήψη και τη μετάδοση πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους.

2.16.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η ραδιοτηλεόραση ως μέσο προβολής, μετάδοσης ιδεών και πληροφοριών προστατεύεται με το άρθρο II-71 του ΣχΕυρΣ για την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης.

2.17 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

2.17.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Η ΕΣΔΑ προστατεύει τη θρησκευτική ελευθερία με το άρθρο 9, το οποίο ορίζει τα εξής: «1. Παν πρόσωπο δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως,

συνειδήσεως και θρησκείας, το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερία αλλαγής θρησκείας, ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως, ή συλλογικώς δημοσία ή κατ' ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών. 2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία δια την δημόσιαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.» Απόλυτα συνυφασμένη είναι η έννοια της θρησκευτικής ελευθερίας με το δικαίωμα της προσπάθειας να πεισθεί ο πλησίον, δηλαδή με ένα είδος θρησκευτικής προπαγάνδας. Η εξωτερίκευση της θρησκευτικής συνείδησης και ειδικότερα η διάδοση και η αναπαραγωγή των θρησκευτικών πεποιθήσεων βασικά επιτρέπεται ως μορφή της θρησκευτικής ελευθερίας. Ωστόσο, απαγορεύεται ο αθέμιτος προσηλυτισμός, ο οποίος νοείται ως η προσπάθεια διείσδυσης στη θρησκευτική συνείδηση άλλου προσώπου με αθέμιτα μέσα, δηλαδή με παράνομα ή ανήθικα μέσα, με κατάχρηση σχέσεως εξάρτησης ή με υπόσχεση πάσης φύσεως παροχών. Ασφαλώς ως προσηλυτισμός δεν θα πρέπει να θεωρούνται ενέργειες που γίνονται στη βάση της κοινωνικής αλληλεγγύης ή της φιλανθρωπίας. Πάντως όσον αφορά την δυνατότητα των γονέων να επηρεάσουν τα παιδιά τους στην επιλογή των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων, αναγνωρίζεται σχετικά στο άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την μόρφωση και εκπαίδευση σύμφωνα με τις ίδιες με αυτούς θρησκευτικές πεποιθήσεις. Δικαίωμα, το οποίο θα πρέπει να είναι σεβαστό από κάθε Κράτος κατά την άσκηση των αναλαμβανόμενων από αυτό καθηκόντων στο πεδίο της μόρφωσης και της εκπαίδευσης.

2.17.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Η θρησκευτική ελευθερία κατοχυρώνεται στο άρθρο 18 του ΔΣΑΠΔ, το οποίο ορίζει τα εξής: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει την ελευθερία να έχει ή να υιοθετεί κανείς τη θρησκεία ή την πεποίθηση της επιλογής του, καθώς και την ελευθερία να εκδηλώνει τη θρησκεία ή την πεποίθησή του, ατομικά ή από κοινού με άλλους μέσω της λατρείας, πράξεων ιεροτελεστίας, πρακτικής και διδασκαλίας. 2. Κανείς δεν υπόκειται σε καταναγκασμό, που θα μπορούσε να παρεμποδίσει την ελευθερία του να έχει ή να υιοθετήσει τη

θρησκεία ή τις πεποιθήσεις της επιλογής του. 3. Η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν μπορεί να υπόκειται παρά μόνο σε όσους περιορισμούς ορίζει ο νόμος και είναι απαραίτητοι για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας, τάξης και υγείας ή της ηθικής ή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. 4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται την ελευθερία των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων, να φροντίζουν για τη θρησκευτική και ηθική αγωγή των παιδιών τους σύμφωνα με τις πεποιθήσεις τους.» Ειδική αναφορά γίνεται στο άρθρο 27 του ΔΣΑΠΔ για τις θρησκευτικές μειονότητες και το δικαίωμα όσων ανήκουν σ' αυτές να εκδηλώνουν και να ασκούν τη δική τους θρησκεία. Επίσης απαγορεύονται οι διακρίσεις λόγω θρησκεύματος, όπως ορίζουν τα άρθρα 2 παρ.1, 4 παρ.1, 20 παρ.2, 24 παρ.1, 26 του ΔΣΑΠΔ.

2.17.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η ελευθερία στη θρησκεία κατοχυρώνεται στο άρθρο II-70 του ΣχΕυρΣ, το οποίο στην παρ. 1 ορίζει τα εξής: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκεύματος ή των πεποιθήσεων καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκεύματος ή των πεποιθήσεων του, ατομικά ή συλλογικά, δημόσια ή κατ' ιδίαν, με τη λατρεία, την εκπαίδευση, την άσκηση όπως έχει ήδη αναφερθεί, απαγορεύεται μεταξύ άλλων και κάθε διάκριση λόγω θρησκείας. Επιπροσθέτως, κατά το άρθρο II-82, η «Ένωση σέβεται την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία.»

2.18 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ, ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

2.18.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στο 1^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ και συγκεκριμένα στο άρθρο 2 προστατεύεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Έτσι «ουδείς δύνανται να στερηθή του δικαιώματος όπως εκπαιδευθή. Παν Κράτος εν τη ασκήσει των αναλαμβανομένων υπ' αυτού καθηκόντων επί του πεδίου της μορφώσεως και της εκπαιδεύσεως θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων όπως εξασφαλίσωσι την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν ταύτην συμφώνως προς τας ίδιαις αυτών θρησκευτικάς και φιλοσοφικάς πεποιθήσεις.»

2.18.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του ΔΣΑΠΔ όλοι οι λαοί, βάσει του δικαιώματος αυτοδιάθεσής τους, εξασφαλίζουν ελεύθερα την μορφωτική ανάπτυξή τους. Η τέχνη επίσης αναγνωρίζεται και προστατεύεται ως μέσο έκφρασης στο άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ.

2.18.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Τα δικαιώματα αυτά ως άμεσα συνδεδεμένα το ένα με το άλλο δεν μένει παρά να αντιμετωπισθούν όλα μαζί ως μία ενότητα. Όπως ορίζει το άρθρο II-73 του ΣχΕυΣ: «Η τέχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή.» Στο αμέσως επόμενο άρθρο II-74 κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση ως εξής: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση. 2. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. 3. Η ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με σεβασμό των δημοκρατικών αρχών καθώς και το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την εκπαίδευση και τη μόρφωση των τέκνων τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις τους, γίνονται σεβαστά σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή τους.»

2.19 ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ Ή ΦΥΣΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ

2.19.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ καθιερώνεται το δικαίωμα στη χρήση και απονομή δικαιοσύνης, ή αλλιώς το δικαίωμα του διαδίκου για μια δίκαιη δίκη (ορθότερα: για μια ευπρεπή δικαιοκρατική διαδικασία). Στην παρ. 1 του άρθρου αυτού ορίζεται λοιπόν ότι: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσις του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασιμίου πάσης εναντίον του

κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλικών ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβλάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.» Το πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής δεν περιορίζεται μόνο σε αστικές (πολιτικές) και ποινικές δίκες, αλλά επεκτείνεται κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ και σε εκείνες τις διοικητικές διαφορές, οι οποίες αναφέρονται στην ισχύ, ύπαρξη και έκταση περιουσιακών δικαιωμάτων, που γεννώνται και με βάση κανόνες του διοικητικού δικαίου και κυρίως του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου (δημοσιοϋπαλληλικές διαφορές). Στην παρ. 2 κατοχυρώνεται το τεκμήριο αθωότητας ορίζοντας ότι «παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.» Στην παρ. 3 του ιδίου άρθρου προβλέπονται ειδικότερα πέντε δικαιώματα του κατηγορουμένου. Έτσι κάθε κατηγορούμενος έχει δικαίωμα «α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας. β) όπως διαθέτει τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του. γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης. δ) να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας. ε) να τύχη δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριον γλώσσαν.» Το περιεχόμενο της αξίωσης για δίκαιη δίκη δεν περιλαμβάνει μόνο αυτά τα δικαιώματα, αλλά επιπλέον και το δικαίωμα για δημόσια δίκη, την αξίωση για ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, το δικαίωμα στη διαδικαστική ισότητα (αρχή της ισότητας των όπλων), το δικαίωμα σιωπής ή μη αυτοενοχοποίησης του κατηγορουμένου, η αξίωση για εκδίκαση της υποθέσεως εντός λογικής ή εύλογης προθεσμίας, το δικαίωμα και την αξίωση για ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολόγησι των αποφάσεων, για μια αντικειμενική εκτίμησι των αποδείξεων και για τήρησι των προβλεπόμενων από το εθνικό δίκαιο αποδεικτικών απαγορεύσεων.

2.19.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Η αρχή του νόμιμου ή φυσικού δικαστή κατοχυρώνεται στο ΔΣΑΠΔ στο άρθρο 14 παρ. 1 εδ. β, το οποίο ορίζει τα εξής: «Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο, το οποίο θα αποφασίσει για το βάσιμο κάθε κατηγορίας σχετικά με ποινικό αδίκημα, η οποία έχει απαγγελθεί εναντίον του, καθώς και για αμφισβητήσιες δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικού χαρακτήρα.»

2.19.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η αρχή του νόμιμου δικαστή προβλέπεται στο άρθρο II-107 του ΣχΕυρΣ στην παρ. 2 εδ α, κατά το οποίο «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως.»

2.20 Η ΑΡΧΗ «ΟΥΔΕΜΙΑ ΠΟΙΝΗ ΑΝΕΥ ΝΟΜΟΥ»

2.20.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στην ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται η αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου» στο άρθρο 7, κατά το οποίο: «1. Ουδείς δύναται να καταδικασθή δια πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ' ην στιγμήν διεπράχθη, δεν απετέλει αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρυτέρα ποινή από εκείνην η οποία επεβάλλετο κατά την στιγμήν της διαπράξεως αδικήματος. 2. Το παρόν άρθρο δεν αποσκοπεί να επηρεάση την δίκην και τιμωρίαν ατόμων ενόχων δια πράξεις ή παραλείψεις αι οποίαι καθ' ην στιγμήν διεπράχθησαν, ήσαν εγκληματικά συμφώνως προς τας αναγνωριζόμενας υπό των πολιτισμένων εθνών γενικάς αρχάς δικαίου.» Στο εδ. 2 της παρ. 1 κατοχυρώνεται και η αρχή της μη αναδρομικότητας δυσμενέστερου νόμου, από την οποία συνάγεται και η αρχή της αναδρομικότητας ευμενέστερου νόμου.

2.20.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Κατά το άρθρο 15 παρ. 1 του ΔΣΑΠΔ «κανείς δεν καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες δεν ήταν αξιόποινες κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο τη στιγμή της διάπραξης τους.» Έπειτα κατοχυρώνεται η αρχή της μη αναδρομικότητας δυσμενέστερου νόμου και η αρχή της αναδρομικότητας ευμενέστερου νόμου. Έτσι δεν «επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη που προβλεπόταν κατά τη χρονική στιγμή της διάπραξης του ποινικού αδικήματος. Εάν, μετά τη διάπραξη του ο νόμος προβλέπει την επιβολή ελαφρύτερης ποινής, ο δράστης επωφελείται από αυτήν.» Επίσης, κατά την παρ. 2 «τίποτα στο παρόν άρθρο δεν εμποδίζει τη διεξαγωγή δίκης και την καταδίκη οποιουδήποτε προσώπου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, οι οποίες, κατά το χρόνο της τέλεσής τους ήταν εγκληματικές σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου που αναγνωρίζονται από τη διεθνή κοινωνία.»

2.20.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Στον τίτλο VI «Δικαιοσύνη» του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης, όπως αυτός ενσωματώθηκε στη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, και συγκεκριμένα στο άρθρο II-109 κατοχυρώνονται οι αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποιώνων πράξεων και ποινών και η αρχές της μη αναδρομικότητας δυσμενέστερων ποινών και της αναδρομικότητας των ευμενέστερων. Ορίζει επακριβώς το άρθρο αυτό ότι: «1. Κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία δεν αποτελούσε, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης, δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη η οποία επιβαλλόταν κατά τη στιγμή της τέλεσης του αδικήματος. Εάν, μετά την τέλεση του αδικήματος, προβλεφθεί με νόμο ελαφρύτερη ποινή, επιβάλλεται αυτή η ποινή. 2. Το παρόν άρθρο δεν επηρεάζει τη δίκη και την τιμωρία ατόμου ενόχου για πράξη ή παράλειψη η οποία, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, ήταν εγκληματική σύμφωνα με τις γενικές αρχές που αναγνωρίζονται από όλα τα έθνη. 3. Η αυστηρότητα της ποινής δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη προς το αδίκημα.». Επίσης κατοχυρώνεται στο άρθρο II-108 το τεκμήριο αθωότητας, ορίζοντας ότι «κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του σύμφωνα με τον νόμο.». Ακόμη, το άρθρο II-110 ορίζει ότι «κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί στο εσωτερικό της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο.».

2.21 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΕΝΝΟΜΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ

2.21.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ ορίζει ότι «παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασης διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.» Ακόμη στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται το δικαίωμα στη χρήση και απονομή δικαιοσύνης, ορίζοντας στην παρ.1 ότι «παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσις του δικασθή δικαίως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδεικνύται υπό των συμφερόντων των ανηλικών ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβλάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.» Το πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής δεν περιορίζεται μόνο σε αστικές (πολιτικές) και ποινικές δίκες, αλλά επεκτείνεται κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ και σε εκείνες τις διοικητικές διαφορές, οι οποίες αναφέρονται στην ισχύ, ύπαρξη και έκταση περιουσιακών δικαιωμάτων, που γεννώνται και με βάση κανόνες του διοικητικού δικαίου και κυρίως του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου (δημοσιοϋπαλληλικές διαφορές). Σχετικά είναι και τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο 7^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ στα άρθρα 2, 3 και 4, όπου προβλέπονται αντίστοιχα το δικαίωμα για διπλό βαθμό δικαιοδοσίας σε θέματα ποινικού δικαίου, το δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση δικαστικής πλάνης και το δικαίωμα κάθε προσώπου να μη δικάζεται ή να τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο αδίκημα.

2.21.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Κατά το άρθρο 2 παρ. 3 του ΔΣΑΠΔ «τα Συμβαλλόμενα στο παρόν Σύμφωνο Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση: α) να εγγυώνται ότι κάθε άτομο, του οποίου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο παραβιασθούν, θα έχει στη διάθεσή του μία πρόσφορη προσφυγή, ακόμη και εάν η παραβίαση θα έχει διαπραχθεί από πρόσωπα που ενεργούν υπό την επίσημη κρατική ιδιότητά τους, β) να εγγυώνται ότι η αρμόδια δικαστική, διοικητική, νομοθετική ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με τη νομοθεσία του Κράτους θα αποφαινεται πράγματι σχετικά με τα δικαιώματα του προσφεύγοντος και να προωθήσουν τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής, γ) να εγγυώνται την εκτέλεση, από τις αρμόδιες αρχές, κάθε απόφασης που θα έχει κάνει δεκτή τη σχετική προσφυγή.» Το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας κατοχυρώνεται στο άρθρο 14, στο οποίο προβλέπονται και επιμέρους δικαιώματα όπως, το δικαίωμα σε μία δίκαιη και δημόσια δίκη, το δικαίωμα της ισότητας ενώπιον των δικαστηρίων, το τεκμήριο αθωότητας, το δικαίωμα παράστασης και υπεράσπισης, το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης, το δικαίωμα προσφυγής σε ανώτερο δικαστήριο σε περίπτωση ενοχής και η αρχή ότι κανείς δεν δικάζεται ούτε τιμωρείται για ένα αδίκημα για το οποίο έχει ήδη απαλλαγεί ή καταδικαστεί με οριστική απόφαση που εκδόθηκε σύμφωνα με το δίκαιο και την ποινική δικονομία κάθε χώρας. Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 «κάθε πρόσωπο που συλλαμβάνεται ή κρατείται για ποινικό αδίκημα, οδηγείται μέσα στην πιο σύντομη προθεσμία, ενώπιον δικαστή ή άλλης αρχής εξουσιοδοτημένης από το νόμο να ασκεί δικαστική εξουσία, πρέπει δε να δικαστεί σε εύλογο χρονικό διάστημα ή να αποφυλακιστεί...» Κατά την παρ. 4 του ίδιου άρθρου δε «οποιοσδήποτε στερείται της ελευθερίας του λόγω σύλληψης ή κράτησης έχει δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον δικαστηρίου, προκειμένου να αποφασίσει χωρίς καθυστέρηση για τη νομιμότητα της κράτησής του και να διατάξει την αποφυλάκισή του εάν η κράτηση είναι παράνομη.»

2.21.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας προβλέπεται στον τίτλο VI «Δικαιοσύνη» του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης, όπως ενσωματώθηκε στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Ευρωσυντάγματος. Έτσι το άρθρο II-107 του ΣχΕυρΣ υπό την επικεφαλίδα «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου» ορίζει ότι: «Κάθε πρόσωπο του

οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπηση του. Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται ευεργέτημα πενίας, εφόσον το ευεργέτημα αυτό είναι αναγκαίο για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.» Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης προβλέπεται στον τίτλο V «Δικαιώματα των πολιτών» του ενσωματωμένου στο ΣχΕυρΣ Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης και συγκεκριμένα στο άρθρο II-101 που ορίζονται τα εξής: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αμερόληπτη, δίκαιη και εντός εύλογου προθεσμίας εξέταση των υποθέσεων του από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης. 2. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει ιδίως: α) το δικαίωμα κάθε προσώπου σε προηγούμενη ακρόαση προτού ληφθεί ατομικό μέτρο εις βάρος του, β) το δικαίωμα του να έχει πρόσβαση στον φάκελό του, τηρουμένων των νομίμων συμφερόντων της εμπιστευτικότητας και του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου, γ) την υποχρέωση της διοίκησης να αιτιολογεί τις αποφάσεις τις. 3...»

2.22 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΣΘΑΙ

2.22.1 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο Πρώτο Προαιρετικό Πρωτόκολλο του ΔΣΑΠΔ προβλέπεται για την καλύτερη εξασφάλιση της εκπλήρωσης των σκοπών του Συμφώνου και της εφαρμογής των διατάξεών του δικαίωμα αναφοράς στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κάθε ατόμου που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα παραβίασης οποιουδήποτε από τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο Σύμφωνο και το οποίο εξήντησε όλα τα διαθέσιμα εσωτερικά μέσα προστασίας.

2.22.2 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Δικαίωμα αναφοράς προβλέπεται στο άρθρο II-104 του ΣχΕυρΣ. Συστηματικά ανήκει στον τίτλο V «Δικαιώματα των πολιτών» του ενσωματωμένου στο ΣχΕυρΣ Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης. Ορίζεται λοιπόν ότι: «Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε κράτος μέλος, έχει δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.» Ακόμη στο άρθρο II-101 περί χρηστής διοίκησης ορίζεται στην παρ. 4 ότι «κάθε πρόσωπο μπορεί να απευθύνεται στα θεσμικά όργανα της Ένωσης σε μία από τις γλώσσες του Συντάγματος και πρέπει να λαμβάνει απάντηση στην ίδια γλώσσα.»

2.23 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

2.23.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στην ΕΣΔΑ δεν κατοχυρώνεται το δικαίωμα της εργασίας ευθέως, αλλά αναγνωρίζεται εμμέσως από την επιταγή της απαγόρευσης της δουλείας και των αναγκαστικών έργων σύμφωνα με το άρθρο 4. Κατά το άρθρο αυτό λοιπόν «1. Ουδείς δύναται να κρατηθή εις δουλείαν ή ειλωτείαν. 2. Ουδείς δύναται να υποχρεωθή εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασίαν. 3. Δεν θεωρείται ως «αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» υπό την έννοιαν του παρόντος άρθρου: α) πάσα εργασία ζητούμενη παρά προσώπου κρατουμένου συμφώνως προς τας διατάξεις του άρθρου 5 της παρούσης Συμβάσεως ή κατά την διάρκειαν της υπό όρους απολύσεώς του. β) πάσα υπηρεσία στρατιωτικής φύσεως ή, εις την περίπτωσιν των εχόντων αντιρρήσεις συνειδήσεως εις τας χώρας όπου τούτο αναγνωρίζεται ως νόμιμον, πάσα άλλη υπηρεσία εις αντικατάστασιν της υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας. γ) πάσα υπηρεσία ζητούμενη εις περιπτώσιν κρίσεων ή θεομηνιών, αι οποίαι απειλούν την ζωήν ή την ευδαιμονίαν του συνόλου. δ) πάσα εργασία ή υπηρεσία απαραίτιζουσα μέρος των τακτικών υποχρεώσεων του πολίτου.»

2.23.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Και στο ΔΣΑΠΔ όπως και στην ΕΣΔΑ η εργασία προστατεύεται υπό την έννοια της απαγόρευσης δουλείας και αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας. Από αυτήν την απαγόρευση συνάγεται αβίαστα το δικαίωμα του καθενός στην εργασία. Έτσι κατά το άρθρο 8 του ΔΣΑΠΔ: «1. Κανείς δεν υπόκειται σε δουλεία. Η δουλεία και το δουλεμπόριο σε όλες τις μορφές του απαγορεύονται. 2. Κανείς δεν κρατείται σε υποτέλεια. 3. α) Κανείς δεν πιέζεται να εκτελέσει αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία. β) Το εδάφιο (α) δεν μπορεί να ερμηνευτεί έτσι ώστε να απαγορεύει στις χώρες, όπου ορισμένα εγκλήματα μπορούν να τιμωρηθούν με φυλάκιση συνοδευόμενη από καταναγκαστικά έργα, την εκτέλεση ποινής καταναγκαστικών έργων που επιβλήθηκε από αρμόδιο δικαστήριο. ...»

2.23.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Στον ενσωματωμένο στο ΣχΕυρΣ Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης γίνεται μία εκτενής αναφορά στην προστασία του δικαιώματος της εργασίας, την προστασία των εργαζομένων και την κοινωνική ασφάλιση. Όπως μάλιστα αναφέρεται στο άρθρο I-3 παρ. 3 του ΣχΕυρΣ, ένας από τους στόχους της Ένωσης είναι και η πλήρης απασχόληση και η κοινωνική πρόοδος. Επί της ουσίας το δικαίωμα στην εργασία κατοχυρώνεται στο άρθρο II-75, που ορίζει ότι: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να εργάζεται και να ασκεί το επάγγελμα, το οποίο επιλέγει ή αποδέχεται ελεύθερα. 2. Κάθε πολίτης της Ένωσης είναι ελεύθερος να αναζητά απασχόληση, να εργάζεται, να εγκαθίσταται ή να παρέχει υπηρεσίες σε κάθε κράτος μέλος. 3. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν άδεια να εργάζονται στο έδαφος των κρατών μελών δικαιούνται συνθηκών εργασίας αντίστοιχων με εκείνες που απολαμβάνουν οι πολίτες της Ένωσης.» Αναγκαία συνέπεια της ελευθερίας στην εργασία είναι η απαγόρευση της αναγκαστικής εργασίας. Όπως ορίζεται στο άρθρο II-65 παρ. 2: «Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία.» Επίσης στο άρθρο II-83 γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην εργασία, την απασχόληση και τις αποδοχές, τομείς στους οποίους πρέπει να εξασφαλίζεται η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών. Στη συνέχεια, στον τίτλο IV «Αλληλεγγύη» του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης που αποτελεί το δεύτερο μέρος του ΣχΕυρΣ προβλέπονται μεταξύ άλλων τα δικαιώματα των εργαζομένων, η απαγόρευση της εργασίας των παιδιών, η προστασία των νέων στην εργασία και η κοινωνική ασφάλεια. Κατά το άρθρο II-87 «εξασφαλίζεται στους εργαζομένους ή τους εκπροσώπους τους,

στα ενδεδειγμένα επίπεδα, εγκαίρως ενημέρωση και διαβούλευση, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.» Στο αμέσως επόμενο άρθρο II-88 προβλέπεται το δικαίωμα διαπραγμάτευσης και συλλογικών δράσεων για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, συμπεριλαμβανομένης της απεργίας. Εν συνεχεία στο άρθρο II-89 ορίζεται ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας.». Κάθε εργαζόμενος έχει επίσης, κατά το άρθρο II-90, «δικαίωμα προστασίας έναντι κάθε αδικαιολόγητης απόλυσης, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.» Το δικαίωμα των εργαζομένων για δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας κατοχυρώνεται στο άρθρο II-91, αναγνωρίζοντας επιπλέον και το δικαίωμα «σε ένα όριο μέγιστης διάρκειας εργασίας, σε ημερήσιες και εβδομαδιαίες περιόδους ανάπαυσης καθώς και σε ετήσια περίοδο αμειβόμενων διακοπών.» Όσον αφορά την απαγόρευση της εργασίας των παιδιών, αυτή προβλέπεται στο άρθρο II-92 του ΣχΕυρΣ. Το ίδιο άρθρο αναφέρεται και στην προστασία των νέων στην εργασία ορίζοντας ότι «οι νέοι που εργάζονται πρέπει να απολαύουν συνθηκών οικονομική εκμετάλλευση ή από οποιαδήποτε εργασία που θα μπορούσε να βλάψει την ασφάλειά τους, την υγεία τους, τη σωματική, πνευματική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή τους ή να θέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή τους.» Στο άρθρο II-93 προστατεύεται η μητρότητα προκειμένου η εργαζόμενη μητέρα να μπορεί να συνδυάζει την οικογενειακή με την επαγγελματική της ζωή και παροχές κοινωνικής ασφάλειας και στις κοινωνικές υπηρεσίες που εξασφαλίζουν προστασία μεταξύ άλλων και σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος και απώλειας της απασχόλησης, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

2.24 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΧΕΣΘΑΙ

2.24.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Κατά το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ: «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς...» Στην 2^η παρ. αναφέρεται στους επιτρεπόμενους περιορισμούς του δικαιώματος αυτού. Προβλέπει συγκεκριμένα ότι η άσκηση του δικαιώματος αυτού «δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως

και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησιν των δικαιωμάτων τούτων υπό των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.»

2.24.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο ΔΣΑΠΔ κατοχυρώνεται το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στο άρθρο 21, κατά το οποίο: «Αναγνωρίζεται το δικαίωμα ειρηνικής συνάθροισης. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν υπόκειται σε περιορισμούς άλλους εκτός από εκείνους που επιβάλλονται σύμφωνα με το νόμο και είναι απαραίτητοι σε μία δημοκρατική κοινωνία για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.»

2.24.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Στο άρθρο II-72 κατοχυρώνεται η ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, καθώς και η συνδικαλιστική ελευθερία. Σχετικά με την ελευθερία του συνέρχεσθαι ορίζει το άρθρο ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς ...»

2.25 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ

2.25.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ κατά το οποίο: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα...εις την ελευθερίαν του συνεταιρισμού συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προαπίσεως των συμφερόντων του.» Και κατά την 2^η παρ. η άσκηση του δικαιώματος αυτού «δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της

υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησιν των δικαιωμάτων τούτων υπό των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.»

2.25.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αναγνωρίζεται στο άρθρο 22 του ΔΣΑΠΔ μαζί με την συνδικαλιστική ελευθερία, για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο αυτό «κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι...» Στην 2^η παρ. ορίζεται ότι «η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν υπόκειται σε περιορισμούς άλλους εκτός από εκείνους που προβλέπονται από το νόμο και είναι απαραίτητοι σε μία δημοκρατική κοινωνία για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. Το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει την επιβολή νόμιμων περιορισμών στην άσκηση αυτού του δικαιώματος στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και της αστυνομίας.»

2.25.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Εν συνεχεία το άρθρο II-72 ορίζει ότι «κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα...στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι σε όλα τα επίπεδα...»

2.26 ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

2.26.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Η ΕΣΔΑ κατοχυρώνει την συνδικαλιστική ελευθερία στο άρθρο 11 μαζί με την ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι. Κατά το άρθρο αυτό κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα ιδρύσεως με άλλους συνδικάτων και προσχωρήσεως σε συνδικάτα με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων του. Στην παρ. 2 του ιδίου άρθρου προβλέπεται ότι η άσκηση του δικαιώματος αυτού «δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία

μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησιν των δικαιωμάτων τούτων υπό των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.»

2.26.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο περιεχόμενο του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι ανήκει η συνδικαλιστική ελευθερία. Έτσι κατά το άρθρο 22: «1. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σύστασης συνδικαλιστικών οργανώσεων και συμμετοχής σε αυτές για την προστασία των συμφερόντων του. 2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν υπόκειται σε περιορισμούς άλλους εκτός από εκείνους που προβλέπονται από το νόμο και είναι απαραίτητοι σε μία δημοκρατική κοινωνία για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας, των χρηστών ηθών ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. Το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει την επιβολή νόμιμων περιορισμών στην άσκηση αυτού του δικαιώματος στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και της αστυνομίας. 3. Καμία διάταξη αυτού του άρθρου δεν επιτρέπει στα Συμβαλλόμενα Κράτη στη Σύμβαση του 1948 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας σχετικά με τη συνδικαλιστική ελευθερία και την προστασία του συνδικαλιστικού δικαιώματος να λαμβάνουν μέτρα τα οποία θα αντιστρατεύονταν- ή να εφαρμόζουν το νόμο κατά τρόπο που θα παραβίαζε-εγγυήσεις που παρέχονται από την παραπάνω Σύμβαση.»

2.26.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Η συνδικαλιστική ελευθερία κατοχυρώνεται στο ΣχΕυρΣ μαζί με την ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι στο άρθρο II-72 παρ. 1 που ορίζει τα εξής: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στον πολιτικό και τον συνδικαλιστικό τομέα καθώς και στους τομείς που αναφέρονται στον πολίτη, πράγμα που συνεπάγεται το δικαίωμα κάθε προσώπου να ιδρύει με άλλους συνδικαλιστικές ενώσεις και να

προσχωρεί σ' αυτές για την υπεράσπιση των συμφερόντων του.» Ειδική μορφή συνδικαλιστικής δράσης για την προάσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων αποτελεί η απεργία, η οποία και προστατεύεται στο άρθρο Π-88 του ΣχΕυρΣ.

2.27 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ

2.27.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στο άρθρο 3 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται το δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό «τα υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουσι την υποχρέωσιν όπως διενεργώσι, κατά λογικά διαστήματα, ελεύθερας μυστικής εκλογάς, υπό συνθήκας επιτρεπούσας την ελεύθεραν έκφρασιν της λαϊκής θελήσεως ως προς την εκλογήν του νομοθετικού σώματος.»

2.27.2 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Κατά το άρθρο 25 του ΔΣΑΠΔ: «1. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα και τη δυνατότητα χωρίς καμία διάκριση από εκείνες που αναφέρονται στο άρθρο 2 και χωρίς υπέρμετρους περιορισμούς: α. να συμμετέχει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας είτε άμεσα είτε δια μέσου ελεύθερα επιλεγμένων εκπροσώπων, β. να εκλέγει και να εκλέγεται, κατά τη διάρκεια εκλογών περιοδικών, τίμιων, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, που εξασφαλίζουν την ελεύθερη έκφραση της βούλησης των ψηφοφόρων, γ. να έχει πρόσβαση, υπό γενικούς όρους ισότητας, στα δημόσια αξιώματα της χώρας του.»

2.27.3 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Κατά το άρθρο Π-99 του ΣχΕυρΣ: «1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο κράτος μέλος της κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους. 2. Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εκλέγονται με άμεση και καθολική, ελεύθερη και μυστική ψηφοφορία.» Επίσης στο αμέσως επόμενο άρθρο Π-100 προβλέπεται για κάθε

πολίτη της Ένωσης «το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές στο κράτος μέλος κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους.»

2.28 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

2.28.1 Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Στο ΔΣΑΠΔ στο άρθρο 1 ορίζεται ότι όλοι οι λαοί βάσει του δικαιώματος αυτοδιάθεσης τους εξασφαλίζουν ελεύθερα την οικονομική τους ανάπτυξη. Στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι «για να πετύχουν τους σκοπούς τους, όλοι οι λαοί μπορούν να διαθέτουν ελεύθερα τον πλούτο τους και τους φυσικούς πόρους τους, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που απορρέουν από την διεθνή οικονομική συνεργασία, η οποία στηρίζεται στην αρχή του αμοιβαίου συμφέροντος και του διεθνούς δικαίου.»

2.28.2 Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης

Ως ένας από τους στόχους της Ένωσης αναφέρεται στο άρθρο I-3 παρ. 2 του ΣχΕυρΣ και η παροχή στους πολίτες της ενός χώρου ελευθερίας χωρίς εσωτερικά σύνορα και εσωτερική αγορά όπου ο ανταγωνισμός είναι ελεύθερος και ανόθευτος. Επίσης η «Ένωση προάγει την οικονομική συνοχή... μεταξύ των κρατών μελών» (I-3 ΣχΕυρΣ) και «εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών, των εμπορευμάτων και των κεφαλαίων καθώς και την ελευθερία εγκατάστασης.» (προοίμιο του Χάρτη των Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης). Άλλωστε η ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης είχε ως αφετηρία το αίτημα της οικονομικής συσπείρωσης μέσω της δημιουργίας μιας κοινής αγοράς. Έτσι μέσα σ' αυτό το πλαίσιο που έχει διαγράψει η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα μπορούσε να μην προστατεύεται η οικονομική ελευθερία. Κατά το άρθρο II-76 λοιπόν «η επιχειρηματική ελευθερία αναγνωρίζεται σύμφωνα με το δικαίο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.»

3 ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

3.1 ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (ΔΕΚ)

3.1.1 Γενικά

Με σκοπό την οικοδόμηση της Ευρώπης, τα κράτη συνήψαν μεταξύ τους Συνθήκες για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και κατόπιν της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες προβλέπουν θεσμικά όργανα τα οποία θεσπίζουν κανόνες δικαίου σε συγκεκριμένους τομείς. Έτσι οι Κοινοότητες θεσπίζουν τους δικούς τους νομικούς κανόνες, τους δικούς τους νόμους. Όμως, για να τηρείται, να κατανοείται και να εφαρμόζεται το δίκαιο αυτό με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα κράτη μέλη, χρειάζεται ένα δικαστήριο. Αυτό το δικαστήριο είναι το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, γνωστό και ως Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και είναι το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο στην Ευρωπαϊκή Ένωση με έδρα το Λουξεμβούργο. Υπάρχει επίσης και το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ), το οποίο ιδρύθηκε το 1989 και προσαρτήθηκε στο ΔΕΚ με σκοπό την ελάφρυνση του φόρτου εργασίας του τελευταίου. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο, μαζί με τα εθνικά δικαστήρια, αποτελούν τη δικαστική εξουσία της κοινοτικής Ευρώπης. Κύρια αποστολή του ΔΕΚ είναι η ενιαία ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου. Το Δικαστήριο απαντά, ιδίως, σε ερωτήματα που του θέτουν τα εθνικά δικαστήρια, ο ρόλος των οποίων είναι θεμελιώδης, καθόσον αυτά είναι τα πρώτα που καλούνται να εφαρμόσουν το κοινοτικό δίκαιο. Το κοινοτικό δίκαιο αφορά άμεσα στις διάφορες δραστηριότητες των πολιτών. Πολυάριθμοι κανόνες του εθνικού δικαίου πηγάζουν από το κοινοτικό δίκαιο. Εξάλλου, το εθνικό δίκαιο οφείλει να σέβεται το κοινοτικό δίκαιο, το οποίο έχει άμεση ισχύ σε όλα τα κράτη μέλη. Συνεπώς, το Δικαστήριο, ερμηνεύοντας το δίκαιο αυτό και εξασφαλίζοντας την τήρησή του, καλείται να ασχοληθεί με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες στις διάφορες πτυχές της καθημερινής τους ζωής. Βέβαια σε περίπτωση που κάποιος χάσει τη δίκη ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, έχοντας εξαντλήσει όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, δεν μπορεί να προσφύγει στο ΔΕΚ. Το ΔΕΚ δεν είναι ανώτατο δικαστήριο με αρμοδιότητα να εξετάζει τις αποφάσεις που εκδίδουν τα εθνικά δικαστήρια. Δεν μπορεί ποτέ να ακυρώσει ή να μεταβάλει τις αποφάσεις που εκδίδονται από τα εθνικά δικαστήρια. Όταν όμως αποφαινεται το Δικαστήριο ότι μια κοινοτική πράξη

δεν είναι σύμφωνη με τις Συνθήκες ή όταν ερμηνεύει το κοινοτικό δίκαιο, η απόφαση αυτή είναι δεσμευτική για όλα τα δικαστήρια σε όλα τα κράτη μέλη. Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια δεσμεύονται από την ερμηνεία που δίνει το ΔΕΚ. Το ίδιο ισχύει και για τις λοιπές δημόσιες αρχές. Όσον αφορά τώρα την δυνατότητα πρόσβασης του απλού πολίτη στο κοινοτικό αυτό όργανο, πρέπει επισημανθούν τα εξής. Ο ευρωπαίος πολίτης, ως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, πράγματι μπορεί να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του ΠΕΚ για μια απόφαση κοινοτικού οργάνου. Για να μπορεί να το πράξει αυτό όμως πρέπει: α) να είναι αποδέκτης πράξεων κοινοτικού οργάνου και β) να τον αφορά άμεσα και ατομικά μια κοινοτική νομική πράξη. Αντίθετα, ένας ιδιώτης δεν μπορεί να προσφύγει κατ' άλλου προσώπου (φυσικού ή νομικού) ή κατά κράτους μέλους ενώπιον του ΔΕΚ ή του ΠΕΚ. Παρ' όλα αυτά το ΔΕΚ δέχεται ότι το κοινοτικό δίκαιο προστατεύει ατομικά δικαιώματα όχι μόνον έναντι κοινοτικών και κρατικών οργάνων αλλά και έναντι ιδιωτών (τριτενέργεια). Επιπλέον ένα εθνικό δικαστήριο που δικάζει μια υπόθεση μπορεί να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα, ζητώντας από το ΔΕΚ να ερμηνεύσει έναν κανόνα του κοινοτικού δικαίου ή να ελέγξει τη νομιμότητά του. Το εθνικό δικαστήριο κατόπιν θα κρίνει την υπόθεση στην ουσία της με βάση την ερμηνεία του ΔΕΚ, η οποία είναι και δεσμευτική για το ερωτήσαν δικαστήριο.¹⁴ Η αρμοδιότητα αυτή είναι πολύ σημαντική, γιατί έδωσε στο ΔΕΚ ήδη από τα πρώτα χρόνια των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τη δυνατότητα να αναπτύξει μια πλούσια νομολογία και να διατυπώσει τις βασικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, την εποχή που το ευρωπαϊκό δίκαιο ήταν ακόμη στα σπάργαλα και οι διατάξεις των συνθηκών δυσσερμήνευτες. Πάντως παρά το γεγονός ότι το ΔΕΚ έχει καθήκον να διασφαλίζει τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο κοινοτικό δίκαιο, δεν έχει την εξουσία να ελέγχει δραστικά τον σεβασμό και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων αυτών από τον εθνικό νομοθέτη και τα εθνικά δικαστήρια, όπως έχει το ΕΔΑΔ, για το οποίο γίνεται λόγος παρακάτω.

3.1.2 Νομολογία

Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την κοινοτική έννομη τάξη εξασφαλίστηκε μέσω της σταθερής νομολογίας του ΔΕΚ, η οποία επικράτησε σχετικά αργά, μόλις το 1969, επειδή στην αρχή το ΔΕΚ απέρριπτε παράπονα στηριζόμενα σε προβαλλόμενη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, με την αιτιολογία ότι δεν είχε δικαιοδοσία να επληφθεί ζητημάτων εθνικού συνταγματικού δικαίου. Το ΔΕΚ χρειάστηκε να αναθεωρήσει τη νομολογία του, ιδίως λόγω της αρχής της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου επί του

¹⁴ Παπαγιαννακοπούλου Ολυμπία, Οδηγός του πολίτη για την προάσπιση των δικαιωμάτων του, εκδ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, Αθήνα, 2004.

εθνικού δικαίου, την οποία το ίδιο εισήγαγε, δεδομένου ότι η υπεροχή αυτή μπορεί να επιβληθεί μόνον εάν το κοινοτικό δίκαιο είναι σε θέση να εξασφαλίσει προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων ισοδύναμη προς εκείνη των εθνικών συνταγμάτων.¹⁵ Η πρώτη απόφαση του ΔΕΚ, που συνδέεται με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων εκδόθηκε το έτος 1969 και ρητά αποφαινεται ότι «τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου περιλαμβάνονται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου των οποίων τον σεβασμό εξασφαλίζει το Δικαστήριο» [ΔΕΚ 29/69 «Stauder»]. Την αμέσως επόμενη χρονιά, η θέση του ΔΕΚ καθίσταται περισσότερο σαφής: «η επίκληση προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν θα μπορούσε να θίξει το κύρος μιας πράξης κοινοτικού οργάνου, όταν στηρίζεται μόνον σε μία εθνική συνταγματική διάταξη, αλλά και όταν προσκρούει στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, μία εκ των οποίων είναι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων» [ΔΕΚ 11/70 «Internationale Handelsgesellschaft»]. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το ΔΕΚ εισάγει μία ακόμη πηγή προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, από κοινού με τις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών που είχαν το πρώτον μνημονευθεί στην απόφαση «Internationale Handelsgesellschaft», και αναφέρεται στις διεθνείς συνθήκες τις οποίες έχουν συνυπογράψει τα κράτη μέλη [ΔΕΚ 4/73 «Nold»]. Ιδιαίτερη σημασία, για τον σκοπό αυτό έχει η ΕΣΔΑ [ΔΕΚ 222/84 «Johnston», 46/87 και 227/88 «Hoechst/Επιτροπή»]. Από εκεί και πέρα, ο δρόμος για την συνεχώς διευρυνόμενη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είχε πλέον χαραχθεί. Στη διάρκεια των χρόνων που έχουν μεσολαβήσει από τη δημοσίευση των πρώτων αποφάσεων μέχρι την διακήρυξη του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και της ενσωμάτωσής του στο ΣχΕυρΣ, ο κοινοτικός δικαστής διαμόρφωσε έναν κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων, ο οποίος συμπληρώνεται κατά περίπτωση. Στην πλειονότητα των αποφάσεων γίνεται ρητή επίκληση της συγκεκριμένης διάταξης της ΕΣΔΑ, το εκάστοτε όμως δικαίωμα απαιτείται να εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, ενώ κατοχυρώνεται πάντοτε σε συνάρτηση με την εξυπηρέτηση των γενικότερων στόχων της Ένωσης [ΔΕΚ C-299/95 «Kremzow» και C-269/89 «ΕΡΤ ΑΕ»]. Έτσι έχουν αναγνωρισθεί ως άξια προστασίας τα περισσότερα από τα δικαιώματα που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ, όπως:

-ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας [ΔΕΚ C-377/98 «Ολλανδία/Κοινοβούλιο και Επιτροπή»].

-το δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη, το οποίο αναγνωρίζεται όχι μόνον στα φυσικά πρόσωπα, αλλά και στις επιχειρήσεις για τις οποίες διεξάγεται έρευνα στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού [ΠΕΚ T-112/98 «Mannesmannrhren-Werke AG/Επιτροπή»], καθώς και οι επιμέρους εκφάνσεις του, όπως είναι:

¹⁵ Dr. Klaus-Dieter Borchardt, Το αλφάβητο του κοινοτικού δικαίου, Συλλογή «Ευρωπαϊκά κείμενα», 2000

-τα δικαιώματα υπερασπίσεως και αμύνης [ΔΕΚ C-135/92 «Fiskano/Επιτροπή», ΠΕΚ T-167/94 «Nolle/Συμβούλιο και Επιτροπή»].

-το δικαίωμα σιωπής κάθε διωκόμενου [ΠΕΚ T-112/98 «Mannesmannrhren-Werke AG/Επιτροπή»].

-η αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως των διαδίκων [ΔΕΚ C-17/98 «Emesa Sugar»], και το δικαίωμα προηγούμενης ακροάσεως [ΔΕΚ C-48, 66/90 «Ολλανδία κ.α./Επιτροπή», ΠΕΚ T-613/97 «Ufex κ.α./Επιτροπή»].

-η προστασία της ιδιοκτησίας [ΔΕΚ 44/79 «Hauer», 281/84 «Zuckerfabrik», C-248/95 και C-249/95 «SAM Schiffahrt»].

-η ελευθερία άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας [ΔΕΚ C-133/85 «Rau», C-306/93 «SMW Winzersekt», C-183/95 «Affish»].

-το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου, που εκτείνεται και στην επαγγελματική εγκατάσταση του θιγομένου [ΔΕΚ 136/79 «National Panasonic», C-97/87 έως C-99/87 «Dow Chemical u.a.»] και βεβαίως καλύπτει και το απόρρητο της αλληλογραφίας [ΔΕΚ 155/79 «AM&S»], καθώς και το ιατρικό απόρρητο [ΔΕΚ C-404/92P «X/Επιτροπή»].

-ο σεβασμός της οικογενειακής ζωής [ΔΕΚ 249/86 «Επιτροπή/Γερμανία», C-249/96 «Grant»].

-η ελευθερία της έκφρασης [ΔΕΚ C-100/88 «Oyowe und Traore/Επιτροπή»], που εγγυάται και την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης [ΔΕΚ 260/89 «ΕΡΤ ΑΕ», C-23/92 «TV 10 SA»], αλλά και την ελευθερία της πληροφόρησης [ΔΕΚ C-159/90 «SPUC»].

-η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι [ΔΕΚ C-415/93 «Bosman»].

-το δικαίωμα πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα, που απορρέει από την δημοκρατική αρχή [ΔΕΚ C-353/99P «Συμβούλιο/Hautala»].

Ανάλογα, έχουν γίνει δεκτές από την νομολογία του ΔΕΚ και όλες οι γενικές αρχές που διέπουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως είναι η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων [ΔΕΚ 293/83 «Gravier»], καθώς και οι συναφείς μ' αυτήν αρχές της ισότητας [ΔΕΚ 810/79 «Deutsche Freiwillige Versicherung», C-309/96 «Annibaldi»] και της ίσης μεταχείρισης [ΔΕΚ C-217/91 «Ισπανία/Επιτροπή»]. Ως προς τους περιορισμούς, τους οποίους το ΔΕΚ ανέχεται κατά την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αυτοί οφείλουν να τηρούν την αρχή της αναλογικότητας, ενώ παρατηρείται και πάλι σύμπτωση με την ΕΣΔΑ και συχνή αναφορά στις ρήτρες της [ΔΕΚ 36/75 «Rutili», C-22/94 «Irish Farmers»]. Επιπλέον, οι περιορισμοί θα πρέπει να εξυπηρετούν το κοινοτικό συμφέρον και να μην θίγουν την ουσία του δικαιώματος [ΔΕΚ 219/91 «Ter Voort», C-280/93 «Γερμανία/Συμβούλιο», C-368/95 «Vereinigte Familiapress»].¹⁶

¹⁶ Σκουρής Β., Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

3.2 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ΕΔΑΔ)

3.2.1 Γενικά

Το ΕΔΑΔ με έδρα το Στρασβούργο (συχνά μάλιστα αναφέρεται ανεπίσημα και ως «Δικαστήριο του Στρασβούργου»), ιδρύθηκε με σκοπό να συστηματοποιήσει την εξέταση προσφυγών που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά των κρατών μελών βάσει της ΕΣΔΑ. Έργο του Δικαστηρίου είναι ο έλεγχος της εφαρμογής της Σύμβασης, εκδικάζοντας προσφυγές πολιτών κατά παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίες διαπράχθηκαν από κράτη μέλη. Πρόκειται για τον πρώτο σε διεθνές επίπεδο δικαστικό μηχανισμό προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρέχει τη δυνατότητα τόσο διακρατικής όσο και ατομικής προσφυγής, μετά την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων. Η Επιτροπή Υπουργών επιμελείται της πιστής εφαρμογής και εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΑΔ εκ μέρους των κρατών μελών. Σχετικά με την δυνατότητα ατομικής προσφυγής πρέπει να τονιστεί ότι αυτή προβλέπεται μόνο για κάθε πολίτη και κάθε μη κυβερνητική οργάνωση. Δεν μπορεί να προσφύγει επομένως στο ΕΔΑΔ δημόσια υπηρεσία ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Επίσης, η προσφυγή πρέπει να στρέφεται πάντοτε κατά κράτους και ποτέ κατά ιδιώτη και για την άσκησή της αρκεί μία επιστολή στη Γραμματεία της Διεύθυνσης του Δικαστηρίου στη μητρική γλώσσα του προσφεύγοντος. Δύο είναι δε οι πρέπει να πληρούνται για την άσκηση της προσφυγής: α) να έχει παραβιάσει ένα κράτος-μέλος της ΕΣΔΑ κάποιο από τα άρθρα της και β) ο πολίτης να έχει εξαντλήσει τα εσωτερικά (εθνικά) ένδικα μέσα κατά της προσβολής αυτής. Το ΕΔΑΔ αποφαινεται επί της προσφυγής διαπιστώνοντας αν η συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη του κράτους έχει παραβιάσει τα δικαιώματα του προσφεύγοντος. Οι αποφάσεις του είναι δεσμευτικές για τα εθνικά κράτη, όμως δεν υπάρχει μηχανισμός επιβολής τους. Σε περίπτωση που έχει διαπιστωθεί παραβίαση, η οποία παρά την απόφαση δεν αίρεται. Το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να επιδικάσει χρηματική αποζημίωση στον πολίτη από το συγκεκριμένο κράτος. Εάν η πράξη παραβίασης είναι κάποιο νομοθετικό μέτρο, το Δικαστήριο δεν έχει την εξουσία να το ακυρώσει το ίδιο, παρά μόνο να το κρίνει αντίθετο στην ΕΣΔΑ και να επιδικάσει αποζημίωση σε όσους θιγόντες προσφύγουν σε αυτό. Η αρνητική δημοσιότητα όμως που προκαλούν οι αποφάσεις του καθώς και η βεβαιότητα ότι, αν δικαιώθηκε ένας, θα δικαιωθούν και όλοι οι άλλοι που θα προσφύγουν στο μέλλον, αρκούν συνήθως, ώστε το κράτος να τροποποιήσει τη σχετική νομοθεσία και να παύσει την προσβολή.

3.2.2 Νομολογία

-Προστασία του δικαιώματος στη ζωή: υπόθεση «Ogur κατά Τουρκίας», υπόθεση «Cakici κατά Τουρκίας», υπόθεση «Tanrikulu κατά Τουρκίας», υπόθεση «Δημοκρατίας τη Κύπρου κατά Τουρκίας»(10.5.2001), υπόθεση «Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(28.10.1998), υπόθεση «Ανδρόνικου και Κωνσταντίνου κατά Κύπρου»(1997).

-Απαγόρευση βασανιστηρίων: υπόθεση «Aksoy κατά Τουρκίας»(18.12.1996), υπόθεση «Ahmed Selmouni κατά Γαλλίας»(28.7.1999), υπόθεση «Tomasi κατά Γαλλίας»(27.8.1992).

-Απάνθρωπη μεταχείριση ένεκα απέλασης αλλοδαπού: υπόθεση «Said Mohammed Hilal κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(6.3.2001), υπόθεση «Jabari κατά Τουρκίας»(11.7.2000).

-Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια – παράνομη και αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση: υπόθεση «Τσίρλης και Κουλούμπας κατά Ελλάδας»(29.5.1997), υπόθεση «Brogan και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(29.11.1989).

-Προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και των ανταποκρίσεων: υπόθεση «Drudgeon κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(23.10.1981), υπόθεση «Norris κατά Ιρλανδίας»(26.10.1988), υπόθεση «Μοδινού κατά Κύπρου»(22.4.1993), υπόθεση «Khan»(12.5.2000), υπόθεση «Moustaquium κατά Βελγίου»(1991), υπόθεση «Mehemi κατά Γαλλίας»(26.9.1997), υπόθεση «Dalia κατά Γαλλίας»(19.2.1998), υπόθεση «López Ostra κατά Ισπανίας»(9.12.1994)

-Παραβίαση θρησκευτικής ελευθερίας: υπόθεση «Ιμπραήμ Σερήφ κατά Ελλάδας»(14.12.1999), υπόθεση «Κοκκινάκης κατά Ελλάδας»(25.5.1993), υπόθεση «Μανουσάκης και λοιποί κατά Ελλάδας»(26.9.1996), υπόθεση «Ιάκωβος Θλιμμένος κατά Ελλάδας»(6.4.2000).

-Ελευθερία της έκφρασης: υπόθεση «Γρηγοριάδη κατά Ελλάδας»(25.11.1997), υπόθεση «Bladet Tromso και Strensaa κατά Νορβηγίας», υπόθεση «Bergens Tidendes και άλλοι κατά Νορβηγίας»(2.5.2000), υπόθεση «The Sunday Times»(26.4.1979), υπόθεση «Oberschlick κατά Αυστρίας»(1.7.1997), υπόθεση «Lingens κατά Αυστρίας»(8.7.1986), υπόθεση «Worm κατά Αυστρίας»(1997)

-Το δικαίωμα στην ιδιοκτησία – αναγκαστική απαλλοτρίωση: υπόθεση «Παπαμιχαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδας»(24.6.1993), υπόθεση «Sporrong και Lönroth κατά Σουηδίας» (23.9.1982), υπόθεση «Ακα κατά Τουρκίας»(23.9.1998), υπόθεση «Λοϊζίδου κατά Τουρκίας»(18.12.1996), υπόθεση «Κύπρος κατά Τουρκίας»(10.5.2001), υπόθεση «Yagtzilar»(6.12.2001), υπόθεση «Μάλαμα κατά Ελλάδας»(1.3.2001, 18.4.2002).

-Το δικαίωμα και η αξίωση για μια δίκαιη δίκη(ευπρεπή δικαιοκρατική διαδικασία): υπόθεση «Bilba κατά Ελλάδας»(26.9.2000), υπόθεση «Gautrin κατά Γαλλίας»(20.5.1998), υπόθεση «Oztürk κατά Γερμανίας»(1984), υπόθεση «Le Comte, Van Leuven και Deyere κατά Βελγίου»(23.6.1981), υπόθεση «Albert και Le Comte κατά Βελγίου»(10.2.1984), υπόθεση «Παπαγεωργίου κατά Ελλάδας»(22.10.1997), υπόθεση «Texeira de Castro κατά Πορτογαλίας»(9.6.1998).

-Αξίωση για ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο: υπόθεση «De Haan κατά Ολλανδίας»(26.8.1997), υπόθεση «Findlay και Coyne κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(1997), υπόθεση «Tierce και άλλοι κατά Αγίου Μαρίνου»(25.7.2000), υπόθεση «Rojas Morales κατά Ιταλίας»(16.11.2000).

-Αντικειμενική αξιολόγηση των αποδείξεων – ανώνυμοι μάρτυρες σε ποινική δίκη: υπόθεση «Van Mechelen και λοιποί κατά Ολλανδίας»(1997), υπόθεση «Kostovski κατά Ολλανδίας»(20.11.1989), υπόθεση «Saidi κατά Γαλλίας»(20.9.1993).

-Το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα δικαστήριο: υπόθεση ΑΕ«Σωτήρης και Νίκος Κούτρας ΑΤΤΕ» κατά Ελλάδας(16.11.2000), υπόθεση «ΑΕΠΙ κατά Ελλάδας»(11.4.2002).

-Το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου: υπόθεση «Allenet de Ribemont κατά Γαλλίας»(23.11.1993), υπόθεση «Telfner κατά Αυστρίας»(20.3.2001).

-Το δικαίωμα στη διαδικαστική ισότητα (αρχή της ισότητας των όπλων): υπόθεση «Bonisch κατά Αυστρίας»(6.5.1985), υπόθεση «Colloza κατά Ιταλίας»(12.2.1985), υπόθεση «Krombach κατά Γαλλίας»(13.2.2001), υπόθεση «Van Geysseghem κατά Βελγίου»(21.1.1999).

-Το δικαίωμα να λάβει ο κατηγορούμενος γνώση της κατηγορίας: υπόθεση «Pelissier et Sassi κατά της Γαλλίας»(25.3.1999).

-Το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του κατηγορουμένου: υπόθεση «Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(8.2.1996), υπόθεση «Condron κατά Ηνωμένου Βασιλείου»(2.5.2000) υπόθεση «Telfner κατά Αυστρίας»(20.3.2001).

-Η αξίωση για εκδίκαση της υποθέσεως εντός λογικής ή εύλογης προθεσμίας: υπόθεση «Αρβελάκη κατά Ελλάδας»(12.4.2001).¹⁷

¹⁷ Χρήστος Νικ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.

III ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Κάθε πολίτης κράτους μέλους της Ε.Ε. είναι πέρα από πολίτης του κράτους αυτού και πολίτης της Ε.Ε. Από την ιδιότητά του αυτή, ως Ευρωπαίος πολίτη, απορρέει ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.). Δύναται λοιπόν από τη μία κάθε πολίτης να επικαλείται ενώπιον του εθνικού δικαστή τις σχετικές στα ευρωπαϊκά κείμενα διατάξεις που κατοχυρώνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και οφείλει κάθε δικαστής από την άλλη να τις εφαρμόζει, παραμερίζοντας μάλιστα τις διατάξεις εκείνες του εσωτερικού δικαίου που αντιτίθενται στις πρώτες. (αρχές της αμεσότητας και της υπεροχής). Η αξίωση όμως για σεβασμό και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν περιορίζεται στα σύνορα του κράτους μέλους. Το όραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης έκανε αισθητή την ανάγκη για μία ομοιόμορφη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο το μήκος και πλάτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προς επίτευξη του σκοπού αυτού οργανώθηκε ο δικαιοδοτικός μηχανισμός της Ένωσης (Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), ο οποίος καθιστά πιο αποτελεσματική την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου παρέχοντας τη δυνατότητα σε κάθε πολίτη ατομικής προσφυγής κατά κοινοτικού οργάνου (ενώπιον του ΔΕΚ) είτε κατά κράτους μέλους (ενώπιον του ΕΔΑΔ), που παραβίασαν με πράξη ή παράλειψή τους δικαίωμά του. Η πορεία της Ε.Ε. προς την πλήρη ενοποίηση ασφαλώς δεν έχει τελειώσει. Το Ευρωπαϊκό δίκαιο εξελίσσεται και αναμορφώνεται, ώστε να ανταποκρίνεται όλο και πιο πολύ σε μία ενωμένη Ευρώπη. Ήδη τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκονται εν όψει της αποδοχής του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, το οποίο καλείται να στεγανοποιήσει όλο αυτό το δικαϊκό σύστημα, όπως περιεγράφη ανωτέρω, και να αναδειχθεί ως ο υπέρτατος νόμος της Ε.Ε.

IV CONCLUSION

Every citizen of a state-member of the European Union is a citizen of the E.U. apart from being a citizen of its own country. Thanks to this quality of being a European citizen, a whole range of rights is derived and protected in European level. (European Contract of rights of human beings, Map of fundamental rights of the E.U.)

As a result, on the one hand, every citizen has the right to appeal in front of the national courts demanding the application of the European legislation referring to the protection of the human rights and on the other hand, every judge is obliged to apply aforementioned European legislation leaving aside the national legislation which opposes to it. (Principle of immediacy and of superiority).

However, the demand for respect and protection of the human rights is not restricted within the boundaries of a state-member. The vision of the European integration made clear the necessity of a uniform protection of the human rights in the entire European Union. In order to realize this goal, a European legislative mechanism was organized (Court of the European Community, European Court of Human Rights) which indeed renders the protection of the human rights more effective, providing to each citizen the possibility of individual recourse against a community organ (in front of the Court of the European Community) as well as against a state-member (in front of the European Court of Human Rights) in case of violation of one of his rights.

The European integration undoubtedly is not yet complete. The European law is constantly developing and being reformed so as to fit more to the united Europe. Already the state-members of the European Union are in the procedure of adopting the European Constitution, which is called to consolidate the entire legislative system, as already described, and to become the supreme law of the European Union.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Εθνική Σχολή Δικαστών, Η επίδραση της ΕΣΔΑ στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.

Παπαγιαννακοπούλου Ολυμπία, Οδηγός του πολίτη για την προάσπιση των δικαιωμάτων του, εκδ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, Αθήνα, 2004.

Ράϊκος Αθανάσιος, Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη Δικαιώματα, 2002.

Σατλάνης Νικ. Χρήστος, Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003

Σκουρής Β., Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003.

ΞΕΝΗ

Dr Klaus-Dieter Borchardt, Το αλφάβητο του κοινοτικού δικαίου, Συλλογή «Ευρωπαϊκά κείμενα», 2000.

Donna Gomien, David Harris, Leo Zwaak, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης: Δίκαιο και Πρακτική, Σειρά «Θεσμικά κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.